

SÕDUR

SÕJAASJAN-
DUSE AJAKIRI
XVAASTAKÄIK

P. LUTTEIN

47

Vastutav toimetaja kol.-leitn. **V. KÜLAOTS**
Kõnetr. Kaitseväge nr. 40

Tegev toimetaja kolonelleitnant **A. LAATS**
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Kodune kõnetr. Kv. nr. 372

Väljaandja: „**SÕDUR**“ Tallinn, Toomkooli nr. 7
Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli nr. 7
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Talitus avat. k. 0800—1500
Toim. kõnet. k. 0800—1500

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr.

Veerandaastas 1 kr. 50 s.

Üksiknumber 20 s.

S I S U S T I K:

Kaitsevägede staabi ülem kindralmajor J. Tõrvand viiekümneaastane.

15 aastat tagasi. *Kolonel A. Traksmann.*

Ohvitseride võistluskirjatöödest. *K-ts.*

Kaitseväge elu:

Tartu kaitsevääringkonna 15. aastapäevaks. —*dm.*—

Viru karingüli asutise riigikaitselisest tegevusest.

I diviisi intendantuuri 15. aastapäevaks. *Kv. ametnik J. Perk.*

Soodustusi üleajateenijate keskkogu tegevuseks. *Vr.*

Allohvitserkond ja omaabi korraldamine. *K. J.*

Mälestusmonument Paju lahingväljale. —*nd.*

Sõjagaasid ja transport. *J. L.*

Sõjaväelisi teateid välisriikidest:

Ümberpaigutusi Läti kõrgema sõjaväe juhtkonnas. *E. T.*

Bibliograafia.

Male.

Tähelepanuks väeosadele ja asutistele!

„Sõduri“ tellimise raha tasumise hõlbustamiseks palume raha sissemaksta kohalikku Eesti Panga osakonda ülekandmiseks „Sõduri“ jooksvale arvele Eesti Panga Tallinna osakonnas nr. 643, või maksta kohalisse postiasutusse toimetuse posti jooksvale arvele nr. 330.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

XV AASTAKÄIK

Nr. 47 — 25.11.33

Kaitsevägede Staabi ülem

kindralmajor J. Tõrvand viiekümneaastane.

„Edu pandiks on võitlus ja võistlus; on seda nii inimese isiklikus elus, kui ka ühiskondliku ja riikliku korra arendamises.“

Ei saa tabavamalt iseloomustada juubilaril möödunud poolsajandi eluteed, kui ta seda ise teeb ülaltoodud lühidas mõttes, mis võetud ühest ta arvukaist artikleist „Sõduri“ veergudel. Tüsedal Lõuna-Eesti talumehe pojana on kindral J. Tõrvand oma eluteele võtnud kaasa niipalju nooruslikku elujõudu, nii rohkesti eneseusaldust ja ülevoolavat temperamentlikku energiat, et võitlus, alaline liikumine ja edasirühkimine selle sõna parimas mõttes on talle saanud teiseks iseloomuks. Kirgline tahe täiendada oma haridust viib andeka noormehe 1903. a. sõjakooli, nagu paljusid teisigi meie praeguseid vanemaid juhte käesoleva sajandi alul. Sama kustumatu nälg teadmiste järele kannab noore ohvitseri mõne aasta pärast (1910. a.) Peeterburgi Sõjaakadeemiasse, kuhu, olgu muuseas tähendatud, sissepääs polnud sugugi hõlbus. Määratud teenistusse kaugele Siberisse staabikapten J. Tõrvand maailmasõja alul ei jää aga sinna püsima, vaid omal soovil läheb üle uude väeossa (11. Siberi Kütipolku), mis pidi varsti saadetama rindele. Võitleja iseloom, tõsise sõjamehe karakteristikud jooned avalduvad meile selgesti selleski sammus. Mitmesugustel rivi- ja staabiteenistuse kohtadel lugupeetud juubilar teeb maailmasõjas, Lääne- ja Kaukasuserindeil kaasa kõik lahingud, kuni lõpuks raskesti haavatud on sunnitud evakueeruma rindelt pikemaks ajaks. Pärast maailmasõjaaegsed sündmused, ühenduses Vene Kodusõjaga, viivad kapten J. Tõrvandi jällegi Lõuna-Venemaale, Kornilovi ja Denikini vabatahtlike armeesse.

Eesti kaitseväge polkovnik J. Tõrvand astub 16. juulil 1920. Seega enam kui 13 aastat, sealjuures oma parima meheea, lugupeetud juht on pühendanud oma kodumaa kaitsejõudude korraldamisele ja arendamisele. Kas ei ole needki kolmteist aastat olnud täis alalist võitlust ühe suure eesmärgi eest, mille nimi on meie riigikaitse. Seistes alates 1. oktoobrist 1920 pidevalt meie kaitseväge keskjuhatuse — Kindralstaabi ehk Kaitsevägede Staabi — eesotsas, kindral J. Tõrvand on teinud kaasa kogu kaitseväge rahuaegse arengu, mõjutades seda vahetult oma töö ja tegevusega. Teame kõik, kui võrd laiaulatuslik meie kaitseväge üldises juhtimises on Kaitsevägede Staabi tööala. Sellekohase ametliku korralduse alusel Kaitsevägede Staabi ülesandeks on kõigi küsimuste läbitöötamine, mis puudutavad: riigikaitset üldse, kaitseväge operatiivset tege-

vust ja dislokatsiooni, informatsiooni kogumist sõjalise ja sõjapolitilise olukorra kohta, kaitseväge vedusid, riigi ühenduste ja sidevõrgu sõjalist ettevalmistamist, kaitseväelaste teenistuskäiku, autasu ja pensioone, kaitseväge organisatsiooni, koosseisu, mobilisatsiooni ja komplekteerimist, tagavaraväelaste ning veo- ja liikumisvahendite arvestamist, tagavaraväelaste õppustele kutsumist, kaitseväge väljaõpet ja kasvatust, sõjateaduse levitamist ja sõjalise iseloomuga rahvuslik-kultuuriliste väärtuste kogumist, koolinoorsoo ettevalmistamist kaitseväge teenistuseks, topo- ja hydrograafiliste kaartide valmistamist, kantselei üldist asjaajamist Kaitseministeeriumis ja arhiivi korraldamist. Kui sellele lisandada veel, et ka kõik ettepanekud relvastuse ja muude sõjapidamise abinõude ja varustuse soetamise alal saadetakse seisukohavõtmiseks Kaitseväge Staabi Ülemale, siis ei ole kahtlust, et vaevalt leidub meie riigikaitse ettevalmistuses ala, millega ühel või teisel viisil ei tuleks teha tegemist Kaitseväge Staabi Ülemal. Meie organisatsiooni kohaselt lasub Kaitseväge Staabi Ülema õlul seega suur tehnilise töö koorem. Temale omase hoolega ja ennatsalgavusega on lugupeetud juubilar seda tööd täitnud, võideldes visalt ja püsivalt meie kaitseväge arengu ja parema tuleviku eest. Kes meist ei tunneks neid raskusi, millega lugupeetud juubilaril sealjuures on tulnud kokku põrgata tänu meie riikliku ja poliitilise elu omapärasele konstruktsioonile. Kuid kindral Tõrvand kuulub juhtide hulka, kellele raskused ja takistused on vaid seks, et neid võita, kusjuures hetkekski ei löö isegi kõikuma ta spordimehelik huumor, optimism ja lootused paremale tulevikule.

Kirjutada kindral J. Tõrvandi töö tulemustest Kaitseväge Staabi Ülemana, tähendaks valgustada kogu meie kaitseväge rahuaegset arengut. Et see ajakirja lühikese artikli piirides on ilmselt võimatu, siis märgime vaid mõned tähtsamad etapid selles arengus.

Organisatsiooni, komplekteerimise ja juhtimise alal — järjekindel püüe kaitseväge oma koosseisult ja dislokatsioonilt arendada välja vastavalt meie sõjapolitilisele olukorrale, majanduslikule kandejõule ja juhtivais ringkondades valitsevaile arusaamistele. Suurima murrangu sel alal tegime läbi 1928. a. ühenduses üleminekul üheaastasele teenistusele. Tõsise katsena sel alal juubilar ise võtab 1. detsembri sündmusi 1924. a., kus selgus, „et rahuaegne riigikaitse aparaat oli valmis kiireks ja otsustavaks tegevuseks“.

Seadusandluse, kasvatuse ja väljaõppe alal on püütud käia lugupeetud juhi enda põhimõtte järele: „hea väljaõppe peab osutama meie reserviks“. Töö, mille algatajaks Kaitseväge Staabi kindral J. Tõrvandi juhtimisel, sel alal on olnud tunnustamist vääriv oma tagajärgedelt. Meie kaitseväge maksivad seadused, määrustikud, eeskirjad, juhendid ja õppekavad, mille koguarv ulatub sadadesse — nad kõik on käinud läbi lugupeetud juubilaril kätest, kuna tähtsamad seadused, seadlused ja lahingueeskirjad on valminud ta vahetul isiklikul juhatusel. Samuti on kindral J. Tõrvandi isiklikul juhtimisel teostunud ka kõik meie kaitseväge suuremad manöövrid, välisõidud ja sõjamängud, mis viimaseil aastail on kujunenud eriti sagedaiks ja elavaiks.

Üks ala meie üldises sõjalises ettevalmistuses on saanud lugupeetud juubilaril erilise tähelepanu osaliseks, s. o. kaitseväge kehaline kasvatus. Kui kaitseväge sel alal on püüdnud ja suutnudki kõigiti kaasa aidata rahva üldisele kehakultuurilisele liikumisele, siis seda suurel määral tänu kindral J. Tõrvandi isiklikule mõjule, õhutusele, ja võib olla koguni sportlikule eeskujule.

Kuid olgu Kaitseväge Staabi Ülema töö ja tegevus nii laiaulatuslik kui tahtes, kindral J. Tõrvandi väsimatu energia on otsinud ja leidnud ometi rakendusvõimalusi

Kindralmajor J. Tõrvand

veel väljaspoolgi oma ametialalisi ülesandeid. Eriti kõikjal, kus on osutunud vajalikuks ühel või teisel viisil aidata kaasa meie riigikaitse küsimuse edasiviimiseks, lugupeetud juubilar on alati energiliselt sekka löönud, vaatamata enda juba niikuinii suurele töökoormatusele. Seepärast näemegi kindral J. Tõrvandit niisuguseis eraorganisatsioonides, nagu Tallinna Õhukaitse Ühing ja Allveelaevastiku Sihtkapital, nende tööd rajamas ja juhtimas. Ja kes ei tunneks juubilarit kõnelejana ja sõjakirjanikuna, oma aateile ja tööspidamisile sõna ja suurega teed raiumas kõikjal, kus see on osutunud vajalikuks. Eriline põhjus on kahtlemata „Sõduri“ toimetusel tuletada meelde oma lugupeetud juhi elutööd ja tegevust, on ju meie ainsa sõjaasjandusliku ajakirja veergudel kajastunud kõige täielikumalt kindral J. Tõrvandi sõjakirjanduslik tegevus. Ühenduses sellega peab kahtlemata võtma tõsiasjana, et kui meie noored sõjakirjanduslikud ja sõjateaduslikud üritused on liikunud järjest tõusvat rada, siis selles on suuri teeneid ka lugupeetud juubilaril. Kirgliku tööotsija inimesena kindral J. Tõrvand ka ülemana ning „Sõduri“ šefina on alati austanud julgeid ja iseseisvaid mõt-

teid, radikaalseid ja uuenduslikke töekspidamisi. Ainult selles üldises värskendavalt mõjuvas vaimses õhkkonnas võis areneda ja kasvada meie sõjakirjanduski, jõudes tänapäeva tasemeni. Kindral J. Tõrvandi viimaseaja sõjateaduslikud ülesanded on koondunud selle suure ettevõtte edasiviimisele, milleks on praegu Eesti entsüklopeedia sõjateadusliku osa toimetamise juhtimine. Ei ole kahtlust, et selle tööga sanktsioneeritakse pikemaks ajaks ka sõjaasjanduses meie iseseisvuseaja vaimse tegevuse kogutulemused.

Oma mitmekülgsede ülesannete kõrval lugupeetud juubilar on leidnud siiski aega ja võimalusi ka sõjapedagoogiliseks tööks. Isiklikult väga kõrgelt hinnates järeltuleva põlve ettevalmistamise ülesandeid kindral J. Tõrvand on sellelegi tööle jõudumööda aidanud kaasa nii Kõrgemas sõjakoolis kui ka mitmesugustel erikursustel. Tähtsal määral pedagoogilise probleemina on lugupeetud juht võtnud oma tööd ja tegevust ka Kaitsevägede Staabi Ülemana, nimelt mis puutub tema lähemate kaastöölise ja alluvate ettevalmistamisse omal alal. Kes meist ei tea, missugustes tingimustes just kaastöölise mõttes Staabiülemaal tuli asuda tööle 1920. aastal. Kui olukord vahepeal selles suhtes on põhjalikult muutunud, siis tänu vanema juhi järjekindlale tahtele valmistada omale ette abilisi ja kaastöölisi, kes oleksid väärilised neile usaldatud ülesandeile. Tõsine töömees staabiteenistuse alal vormeerub mitte koolis, mis paneb selleks vaid aluse, vaid alalises igapäevases töös omal alal. Kõigile, kellele on saanud osaks töötada koos kindral J. Tõrvandiga, teavad, kuivõrd selle juhi isiklik mõjutlus — ta avar, elukogenud silmaring ja täieline andumus oma kohustele, ühenduses selle heasoovliku nõudlikkusega — ja ei millestki mõjutada laskva vääramatu optimismiga — kasvatab ja kisub kaasa kõiki samasugusele tegevusele. Lugupeetud juubilar oma kaastöölise ettevalmistamisel ei ole aga piirdunud ainult ametlike ülesannetega Staabiülemana, vaid vanema sõbrana ja elukogenud inimesena, täites K. S. lõpetanud ohvitseride ühingu esimehe ülesandeid, on vaimselt mõjutamas ja arendamas meie kasvavat sõjaväelist noorsugu ka väljaspool ametialalist tegevust.

Meie kõikide soov on, et lugupeetud juhil veel kauaks ajaks ja paljuiks aastaks jatkuks jõudu ja head tahtmist selle mitmekülgsel töö jätkamiseks, mida ta on algatanud ja seniajani täitnud nii suure andumuse ja viljakusega. Selleks palju õnne ja tervist.

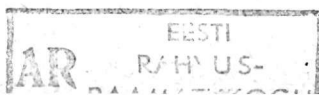
15 aastat tagasi.

Eesti üldine sõjaline olukord novembris 1918.

„Sõdurile“ kirjutanud kolonel A. Traksmann Vabadussõja algpäeva 15. aastapäeva puhul.

Käesoleva aasta novembri kuuga möödub 15 aastat neist dramaatilistest sündmustest meie lähemas ajaloo, mis meid viisid avaliku võitluseni meie idanaabriga, N. Venega. Eesti kaitseväl on eriline põhjus neid sündmusi endale veel kord meelde tuletada, seetõttu, et nendega kõige lähemalt on seotud meie riigi relvastatud jõudude, kaitseväge enda loomine ja areng. Sõjaliste sündmuste paratamatul survel olid ühel hoobil tõstetud esiplaanile

vabariigi kaitsejõudude organiseerimise, juhtimise ja varustamise probleemid, mis rahvaste tingimustes kahtlemata oleksid saanud hoopis teise lahenduse, kui seda näeme tegelikult Vabadussõjas. Kuna sõda haarab endasse kõik rahva eluavaldused — ta välispoliitilised suhted teiste rahvastega, sisepoliitilised, sotsiaalsed ja majanduslikud vahekorrad, rahvuspsühholoogilised küsimused ja lõpuks puhtsõjalised — riigi relvastatud jõud

dude organiseerimise, juhtimise ja varustamise probleemid, siis peab üldise sõjalise olukorra selgitamisel Vabadussõja ajal vähemalt lühidalt analüüsima kõiki neid küsimusi. Alljärgnevas püüangi seda teha võimalikult kokkusurutult, vastavalt ajakirja artikli piiratud ruumile.

1. Eesti välispoliitiline olukord novembris 1918. a.

Meie välispoliitiline olukord novembri alul 1918 kujundus kolme suure maailmapoliitilise sündmuse mõjutusel, mis ajaliselts langesid kõik enam-vähem kokku. Need olid: a) liitriikide võit Lääne-Euroopas Saksamaa, resp. Euroopa keskriikide üle, kroonitud 11. novembril sõlmitud relvade vaherahuga, b) Saksamaa revolutsioon, mis puhkes 09. 11, ja d) N. Vene Kesktäidesaatva Komitee otsus 18. novembril tühistada Bresti rahulepingud, millega tegelikult oli ühtlasi otsustatud alata üldist pealetungi Vene Kodusõja Lääne rindel, järelikult ka Baltimail.

Meie seisukohalt liitlaste võit Saksamaa üle tähendas tol ajal mitte ainult meie iseisvuse viimase takistuse, Saksa okupatsioonivägede võimu, kõrvaldamist, vaid ka Saksa väimse ja majandusliku ülevõimu murdmist Baltimail — vähemalt tükiaks ajaks. Saksa revolutsioon täiendas veelgi seda saavutist. Saksa suurvõimu hävimisega avanesid uuesti võimalused 1918. a. alul sündinud Iseseisva Eesti edasiarenemiseks. See teostuski alates 11. novembrist, päeval, kus Ajutine Valitsus võis jälle avalikult asuda oma töö juurde. Võitlusest, mida temal tuli sealjuures pidada Saksa võimu jäänustega Eestis, paar sõna edaspidi.

N. Vene seisukohalt liitlaste võit Lääne-Euroopas oli suureks ebameeldivaks üllatusseks. On päris kindel, et Maailmasõda mitte ainult ei sünnitanud enamluse Venemaal, kuigi selle liikumise algeod olid juba olemas Suur-Vene riigi kehas enne sõda, vaid võimaldas temale ka end Venemaal organiseerida poliitiliselt ja majanduslikult. Kuni kodanlikud riigid üksteist vastastikku hävitasid, polnud vene enamlastel karta tõsiselt katseid nende kukutamiseks väljastpoolt. Enamlased soovisid seepärast ainult üht, nimelt, et sõda jatkuks. Mida pikemale ta venis, seda lähemale ta näis viivat ülemaailmsele revolutsioonile, millest Moskvas tol ajal unistati päris tõsiselt. Usuti kindlasti, et verevalamise võib lõpetada ainult rahvaste üldine vastuhakkamine oma rõhujale, mis oleks kommunismi kandnud laiali vähemalt kogu Euroopas. Teiste sõnadega: Moskva oma tuleviku ehi-

tas üles kodanlise maailma vastoludele. Liitlaste võit tegi lühikese lõpu kõigile neile unistustele, raskendades tugevasti N. Vene üldist sõjalist seisukorda. „Kui meil on õnnestunud aasta ära elada,“ tähendas Lenin oma kõnes Nõukogude 6. kongressil 08. 11. 18 Moskvas, „siis tänu sellele, et rahvusvaheline imperialism oli lõhestatud kaheks röövikute rühmituseks. Nüüd teist rühmitust enam ei ole, on ainult veel üks — võitjad. See on täielikult muutnud meie rahvusvahelise seisukorra. Seisukord on ohtlikum kui kunagi ennem.“ See, mida N. Vene tol ajal „väljastpoolt“ kartis, oli liitriikide interventsioon Venemaal, millest veidi lähemalt.

Kui liitlaste võit põhjustas N. Venes novembri alul tõsisid kallaletungi ähvardusi, siis revolutsioon Saksamaal, ühenduses Saksa vägede tagasitõmbumisega okupeeritud maadest, avas N. Vene juhtidele ühtlasi laiaulatusliku perspektiivi aktiivseks tegevuseks eeskätt Läänes. Energilisele pealetungile selles suunas ahvatlesid suured poliitilised ja majanduslikud eesmärgid. Otseühenduse loomine revolutsioonilise Saksamaaga ja Austria-Ungariga. Baltimere ja sadamate vallutamine, et siit mõjutada sündmusi Skandinaavias, kõvendada ühtlasi Leningradi kaitset merelt, Viljarikka Ukraina ja Poola Dombrovski rajooni söekaevanduste tagasivõitmine Venemaale. Lõpuks muidugi lihtsalt vene maa-alade laiendamine — ajalooline tung Venemaal, millest nähtavasti ei suutnud vabaneda ka punased võimumehed. Sõjaliselt pealetung läänes näis tõotavat olla väga hõlbus, sest tänu Saksa okupatsioonivõimude omapärasele poliitika- le, lamasid Ukraina, Poola, Leedu, Läti ja Eesti täielikult desarmeeritud punaste võimumeeste jalge ees. Viimane asjaolu sundis N. Vene juhte teotsema ühtlasi kõige suurema kiirusega, et jõuda ette nii liitlaste interventsioonile neis maades kui ka kohalike rahvaste enesekaitse organiseerimisele. Kiiret pealetungi läänes asus propageerima juba novembris 1918 ka ajakirjandus, mille tulemuseks oligi 18. nov. otsus Bresti rahulepingu tühistamiseks.

Ühes kõigi meie lähemate ja kaugemate naabritega Eesti välispoliitilises olukorras novembris 1918 oli domineerivaks üks suur ähvardav tegur, s. o. sõjaohtidast. Enne kui asuda selle teguri mõjutuste vaatlemisele sisemaal, peame veidi lähemalt analüüsima küsimust — kuivõrd tõsine tolleaja oludes see oht oli meile. Selleks tuleb vähemalt üldjoontes selgitada N. Vene

sõjalisi võimalusi meie vastu novembris 1918.

Vene riigi elavat ja majanduslikku jõudu viimase nelja aasta jooksul olid hävitanud järjest kasvavas tempos Maailmasõda, veebruari revolutsioon, enamline revolutsioon ja lõpuks Vene Kodusõda. Mis seal piirituil Sarmaatia legendikel veel oli jäänud järele novembris 1918, need oli vaid viletsad riismed endisest maailmariigist. Kõige põhjalikumad laastamistööd oli tegemas Vene Kodusõda, mis novembris 1918 elava tulerõngana ümbritses kogu Euroopa-Venemaad põhjast, idast, lõunast ja läänest (v. skeem nr. 1). Ei mahu selle artikli piiridesse hakata selgitama selle sõja lähemaid põhjusi ja arengut. Olgu vaid mainitud, et Kodusõda Venemaal puhkes kohe pärast oktoobri revo-

lutsiooni 1918 ja ta algpõhjuseks oli see, et enamlus vähemusvõimuna Venemaal oli kihutanud enda vastu üles laialise enamluse vastase ehk valge liikumise, mille kandvamaiks toetajaiks sotsiaalpoliitilisel, majanduslikel ja ajaloolisel põhjusil osutusid kasakad lõunas ja siberi talupoeg teisel pool Urali. Moskva võimumeeste agressiivne välispoliitika läänes oli põhjuseks, et ta vastaseks osutusid ka endise Euroopa-Venemaa lääne osas asuvad vähemusrahvad — ukrainlased, poolakad, leedulased, lätlased, eestlased ja, vähemalt osalt, ka soomlased. Nõukogude võim Moskvas oli seega neljast küljest ümbritsetud vaenulistest jõududest. Peale selle ka tema valdamisel olev territooriumil oli käimas alaline põranda-

alune võitlus nõukogude võimu vastu hulga-
liste mässudega, väljaastumistega, sabotaaži-
dega jne. Sisepoliitiliselt võetuna enamliku
võimu aktiivseks vastaseks oli rõhuv
enamik endisest vene ohvitserkonnast, osa
intelligentsi, kodanlikke kihte, endine vene
aadel ja jõukam talupoegkond. Nõukogude
võimu pooldas: tööliskond, osa demobiliseeritud
sõdureid, paljud väeosad ja nn. keh-
vikud talupoegadest. Vene rahvastiku pea-
mine mass aga, nn. keskmine talupoeg
ja koguni palju kodanlist elementi ja intel-
ligentsi, jäi selles võitluses vähemalt alul pas-
siivseks pealtvaatajaks. Oli ilmne, ja seda
tundis Lenin ise eriti hästi, et kodusõja kaa-
lukeeleks selles olukorras oli kujunenud just
see keskmine talupoeg — kummal poolel läks
korda võita selle talupoja poolehoid, sellele
kuulus ka lõpuvõit. Tõele au andes,
peab üldiselt märkima, et Lenin enamliku
liikumise juhina orienteerus hoopis paremini
revolutsiooniga loodud keerukas sotsiaalpo-
litilises olukorras kui ta vastased. Vasta-
valt kujunenud olukorra reaalsele
nõuetele lõi ta ka oma sotsiaalpoli-
tilise tegevuskava, milles osutus suu-
reks olupoliitikuks. Muutes oludekohaselt
oma majanduslikke ja sotsiaalseid tõekspi-
damisi Lenin jäi siiski vankumatult kind-
laks sellele lõpueesmärgile, mille oli endale
seadnud algusest peale, s. o. haarata ja
oma käes hoida igal tingimusel, üks-
kõik millise hinna eest, riiklik võim.
Tung jõuda riikliku võimuni ja seal püsida
lõpuni, vene kodusõja perspektiivis, näib
õieti Lenini ainsa poliitilise eesmärgina, mil-
lest ta hoiab kinni fanaatilise visadusega.
„Enamlased vajavad riiki ja riiklikku võim-
u,“ tähendab Lenin, „ajutise, ülemineku
abinõuna selleks, et tema abil purustada oma
vastased.“ Sellest ideoloogiast väljudes Le-
nin pidi ka oma võimuaparaadi ehitama üles
võimalikult absoluutsena, tsentraliseerituna
ja sisepoliitiliselt kõikvõimsana, vastandina
tol ajal kõikjal mujal levinunud laiali valgu-
vale liberaalsele demokratismile. Kujunes
omapärane vene kommunistlik võimusüs-
teem, rajatud kodusõja oludes peamiselt kol-
mele võimuorganile: a) kommunistliku partei
täieline diktatuur — poliitiline ja vaimne,
b) sõjaväeline jõud ja d) koguni vene olu-
des äärmiselt julm punane terror. Nimetatud
organite kaudu Leninil läks korda kodusõja
olukorras koondada enda kätte tõesti te-
gelik võim maal täielikumalt kui seda kunagi
varemalt oli suutnud teha ükski tsaar.

See oli Lenini suur paremus ta rohkear-
vuliste vastaste ees, kelle tahe ja teovõime
oli killustatud paljude võimukandjate va-

Kindralleitnant J. Laidoner.

*Mees, kes viis meie tubli armee Vabadussõjas
hiilgavale võidule.*

hel. Ka puht geograafiliselt Lenin istus ko-
dusõja rinnete keskuses, mis andis tema kätte
juba operatiivselt suuri paremusi.

Mis puutub N.-Vene relvastatud jõu-
dudesse, siis need 1918. a. jooksul olid tei-
nud läbi suuri muudatusi nii oma komplek-
teerimises, kui organisatsioonis ja juhtimises.
Endistest punakaardi- ja laostunud revolutsio-
onilistest väesalkadest oli kujunenud järk-

järgult miljoniline punaarmee. Otse enne meie Vabadussõja algust oli loodud ülemjuhataja instituut, lätlase Vatsetisega eesotsas, revolutsiooniline sõjanõukogu, energilise L. Trotski juhtimisel, Töö- ja Kaitse nõukogu (STO), Lenini juhtimisel. Kogu riik oli kuulutatud sõjaseisukorras olevaks. Olid loodud ka rindejuhatused, sõjavägi jaotatud 12 armeeks, viimased diviisideks, mis oli kõige suurem alalise koosseisuga väekoondis vene kodusõjas. Enamvähem oli korraldatud ka punaarmee varustamine. Punarmeesse mobiliseeriti ka kogu nõukogude võimualale jäänud endise vene armee kaader, mis kuidagi viisi lahendas ka juhtimise küsimuse. Kõigile neile korraldusile vaatamata punaarmee kandis endas suuri nõrkuseid, mis tegi tema tõsise, moraalselt tugeva rahvusliku armee vastu väga vähe kõlvulikuks võitlusjõuks. Punaväe suurimaiks nõrkusiks tol ajal oli rahva üldine sõjatüdimus ja ükskõiksus kommunistlike aadete vastu, mille tagajärjel reeglipäraselt deserteerus 75—80% sõdureist. Sellele nõrkusele lisandus ühelt poolt revolutsiooni ajal tõusnud juhtiva kaadri asjatundmatus, teisalt aga endiste ohvitseride apaatia ja pahatihti koguni vaenulikkus nõukogude võimu vastu ühenduses võimu dualismiga vägedes juhtide ja komissaride instituudi olemasolu näol.

N.-Venelaste sõjaliste jõudude jaotus väerindade vahel novembris 1918 on toodud skeemil nr. 1. Rinnete ülesanded samal ajal, ühenduses Lenini üldiste sõjapolitiliste kavatsustega, olid kujunenud järgmiseks:

— Põhja väerind (Nadežnõi) — 6. armee (16.500 meest); aktiivne kaitse Arhangelsk—Murmanski rindel, 7. armee vasaku tiivaga (1. dets. 8000—9000 meest) — pealetung üle Narva, Valga, Dünaburgi, üldesmärgiga vallutada Tallinn ja Riia; Tema vastu Arhangelski rajoonis liitlaste 25.000 meheline armee inglise kindral Aironside juhatusel.

— Lääne väerind (Snesonev) — Lääne armee (9500 m.) — pealetung lääne üldsuunas, eesmärgiga vallutada eeskätt tähtsad sõlmepunktid Kaunas ja Brest-Litovsk;

— Ukraina väerind (Antovov Ovseenko), alles kujunemisel alates 21.11, 2. segadiviisi (16.000 meest), Kursk—Liski vahel, eesmärgiga vallutada Ukraina, toetades ühtlasi oma tegevusega Lõuna väerinde paremat tiiba;

— Lõuna väerind (Sõtin, 8., 9. ja 10. armee (100.000 meest), kontsentriiline pealetung Voroneži, Balašovi ja Tsaritsõni juurest

lõunasse, eesmärgiga hävitada Doni kasakate armee kindral Krasnovi juhatusel (76.500 meest), enne kui kindral Denikin Lõuna-Kaukasuses (30.000 meest) jõuaks anda abi Krasnovile; ühtlasi vallutada rikas Donetsi kivisööe rajoon;

— Kaspia—Kaukasuse väerind (Svetšnikov — 80.000 meest), 11. ja 12. armee — aktiivne kaitse kindral Denikini vabatahtliku armee vastu;

— Ida väerind (Kamenev) (100.000 m.), 1., 2., 3., 4. ja 5. armee aktiivne kaitse vasaku tiivaga Permi suunas, eesmärgiga tõkestada seal arenev Koltšaki pealetung; üldine vastupealetung parema tiivaga ja keskkohaga. Taškendi ja Tšeljabinski suunas. Tema vastu Koltšaki armee — 113.000 meest.

Peale ülaltoodud jõudude ülemjuhatusel varus mitmes paigas oli veel 8 diviisi, mida võidi kasutada vastavalt sellele, kuidas arenes olukord väerindel.

Jättes siinkohal täiesti kõrvale N.-Venelaste tegevuse põhjas, idas ja lõunas, katsume lühidalt analüüsida nende võimalikku tegevust Lääne väerindel. Nagu selgub ülaltoodud jõudude jaotusest, määrati laialdasliku strateegilise pealetungi teostamiseks Soome lahe ja Mustamere vahel kokku ümarguselt 30.000—35.000 meest, ehk kõigest 10% kõigil rindeil teotsevaist kogujõududest. Nende osade löökide alla 1200 km rindel sattus tol ajal viis iseseisvat riiki enam kui 50-miljonilise rahvastikuga. On selge, et vähegi normaalseis tingimuses, kus riigikaitse neis riikides oleks olnud korraldatud vähegi rahuldavalt, see käputäis demoraliseeritud ja halvasti juhitud vene vägesid oleks varsti peksetud tagasi veriste peadega. Kurbloolus seisis aga selles, et kõik nimetatud rahvad, saksa okupatsioonivõimude lahkkel kaasabil, olid sunnitud alustama sõda kallaletungiva N.-Venega peaaegu paljaste kätega. Rohkemgi. Saksalased mitte ainult, et andsid meid abitus seisukorras välja venelastele, vaid veel mitte lõplikult allavandunud Saksa imperialismi jäänused takistasid koguni kõigi abinõudega nende rahvaste enesekorraldamist. Uuesti ajaloo näitelavale ilmunud rahvaste endamääramise tung oli siiski niivõrd tugev, et need rahvad, kõigile raskusile vaatamata, asusid ometi ennastohverdavalt kaitsma oma vast saavutatud iseseisvust. Selle tulemuseks oli terve rida relvastatud kokkupõrkeid ja sõdasid, mis Maailmasõja järellainena kirju vahelduva kaleidoskoobina arenesid 1918.—1920. aastail Baltimere ja Mustamere vahel. Ukrainlaste, poolakate, leedulaste ja lätlaste

Valitsuse tänukirja üleandmine kindralmajor A. Tõnissonile 21. novembril s. a. Toompea lossis kogu Vabariigi valitsuse ja Tallinnas viibiva kindralkonna juuresolekul. Keskel istub Riigivanem K. Päts ja temast paremal kindral A. Tõnisson.

Valitsuse tänukiri kindralmajor A. Tõnissonile.

Vabariigi valitsus otsustas avaldada tänu järgmise eritänukirjaga kindralmajor A. Tõnissonile 15-aastase teenistuse-juubeli puhul.

Härra kindral!

Juba 1917. a. kevadel, s. o. enne Eesti iseseisvuse algust, kui Maailmasõja keermises tekkis mõtte moodustada Eesti rahvuslike piiride ja varanduste kaitseks võõra vägivald vastu Eesti rahvuslikud väeosad, siirdusite Teie kodumaale ja asusite selle mõtte teostamisele. Kõigist poliitilistest olukordadest etteveeretatud raskuste kiuste Teie väsimatu tegevus sellel alal 1. Eesti polgu ja 1. Eesti brigaadi ülemana aitas mõjuvalt saavutada neid tulemusi, mis hiljem, Vabadussõja puhkedes meile võimaldasid vaenlasele kiiresti seada vastu organiseeritud löögijõud ja teda peatselt paisata raja taha.

Eesti iseseisvuse alul, viieteistkümne aastat tagasi, 21. nov. 1918. a., kui algas verine ja kangelaslik heitlus idast pealetungivate punavägedega, määrati Teid 1. diviisi ülemaks ning sellisena asusite Teie hoolimata kõikidest raskustest suure südidusega tõrjuma tagasi ründavat vaenlast. Teie teened selles heitluses Viru rinde kaitsele paljudes arvurikkama vaenlase vastu 1. diviisi ja hiljem Viru rinde ülemana on silmapaistvad ja jäävad püsima Eesti Vabariigi ajalukku.

Kuid ka rahuaja oludes on Teie töö meie kaitseväge kasvatamisel ja lahingväärtuse tõstmisel kannud tõhusat vilja. Teie poolt kauaaegselt juhitud 1. ja 3. diviisi väeosad on alati erksalt sammunud edasi sõjalises arenemises. Vabadussõjaaegne kangelasvaim elab neis ega ole kahtlust, et nad saatuslikul silmapilgul valmis on oma kohut täitma viimse veretilgani.

Härra kindral! Vabariigi valitsus hindab kõrgelt Teie teeneid Eesti Vabariigi kaitse alal ja avaldab nende eest Teile Teie viieteistkümne-aastase Eesti kaitseväes teenimise tähtpäeva puhul sügavaimat tänu.

Tallinnas, 21. novembril 1933. a.

Riigivanem K. Päts.

Kindralmajor kaitseminister P. Lill.

Riigisekretär K. Terras.

ajaloo seisukohalt kõik need sõjad olid rahvuslikud „vabadussõjad“, oma tingimusteltki väga lähedad meie Vabadussõjale. Kuigi igauks neist rahvaist, välja arvatud vast lätlased, võitles omaette, koguni lahus meist, tähendasid need sõjad ometi endise Vene lagunevast kehast lahkulöönud rahvaste esimest relvavendlust, mis neid sidus omavahel ühiste huvide alusel.

Mis puutub eriti meisse, siis ülaltoodud ülevaatest nähtub, et kogu oma 350.000 riindel teotsevast armeest N. Vene meie vastu suutis välja panna vaid 8000—9000 meest. Kui tuletada meelde, et Vabadussõja lõpul vene vägede lahingjõud meie vastu tõusis juba üle 50.000 ja meie ei murdunud selle kallaletungide raskuste all, siis on selge, et need mõnituhad meest oli päris tühine sõjaline jõud, võrreldes meie üldisete võimalustega tol ajal. Kui see ka putäis vene, soome, läti ja eesti enamlasi Vabadussõja ajal suutsid meid siiski päris tõsiselt terroriseerida, siis selle põhjuseks polnud mitte see, et Eesti oli N. Venest nii ja nii palju kordi väiksem, vaid see, et Eesti oli täieliselt ette valmistamata sõjaks moraalselt, aineliselt ja ka poliitiliselt. Et see tõesti oli niiviisi, seda püüan tõestada edaspidi. Antud olukorras seega ka ülaltoodud vähete jõudude kallaletung tähendas meile väga tõsist ohtu olla hävitatud enne, kui suudame end korraldada.

Missugused olid need abinõud, mis võeti tarvitusele selle ohu paralüüsimiseks?

On loomulik, et ülevaade olukorrast tol ajal meie juhtivaile tegelastele polnud kaugegtki nii selge kui ta seda on praegu ajaloo uurijaile. Veel vähem tundsid seda olukorda rahva laiamed ringkonnad. Mõnesugused teated Vene kallaletungi kavatsustest nõrgusid siiski läbi demarkatsiooni joone, osalt vahetult Tallinnasse, osalt Lääne-Euroopa ajakirjandusse. Nende andmete põhjal Ajutine Valitsus kaalus meie sõjalise kaitse küsimusi veel oma põranda all olles, kusjuures näiteks 23. 10. otsustati juhtnõõrina meie välisdelegatsiooni liikmeile Lääne-Euroopas anda järgmine soovivaaldus: „Kindlaks jäädes iseseisvuse mõttele, nõutada liitriikide või erapooletute kaitset.“ Kõne alla tuli seega esimeses järjekorras väliskaitse soetamise küsimus. Seda mõtet arendas veelgi selgemini Ajutine Valitsuse esimene deklaratsioon 26. novembril Maapäeval, kus toonitati täie rõhuga, et „Eesti on erapooletu maa“. Näeme siin sama rahvusvaheliselt kindlustatud neutraliteedi ideed, mis mõni aeg tagasi oli veelgi päevakorral meie aja-

kirjanduses. Iseendast väga sümpaatne mõte. Kogu küsimus seisis aga selles, kes Euroopa riikidest võis olla niivõrd huvitatud meie olemasolust, et oleks endale võtnud kohustuse meie neutraliteeti garanteerida. Tänu meie välisdelegaatidele (K. Pusta Pariisis, prof. A. Piip ja Virgo Londonis, Mening Kopenhaagenis, J. Tõnisson Stockholmis) energilisele tööle, oleme suutnud juba luua teatava kontakti liitriikide ja Skandinaavia riikide valitsustega. Meie faktiline olemasolu oli tunnustatud. Septembris ja oktoobris inglaste ja prantslaste poolt oli lubatud koguni meid toetada. Eriti oli toonitatud, et Eesti ei jää kunagi Saksa okupatsioonivägede võimu alla, mille lahkumist nõutigi kindlasti vaherahu lepingus. See oli aga ka kõik! Eesti iseseisvuse tunnustamise nõutamine de jure näis aga olevat veel väga kauge tuleviku küsimus, mille lahendamisel seisis ees suuri ja tõsiseid raskusi. Ka märkis prof. A. Piip oma aruandes Aj. Valitsusele, et „garanteeritud neutraliteedi mõte ei leidvat pärast Belgia kurba kogemust ühtegi tõsist poolehoidu“. On päevaselge, ja praegu võib seda päris kindlasti tõendada, et meie de jure kõige tõsisemaks komistuskiviks Pariisis, kuhu tol ajal jooksid kokku kõik rahvusvahelise suurpoliitika salaniidid, oli Vene küsimus. Öigemini Suur-Venemaa ülesehitamise küsimus. Meie kurjeimaiks vastaseiks Euroopa diplomaatilise võitluse väljadel osutus sealjuures mitte enamlus, keda tol ajal Lääne-Euroopas ei tundnud ega tunnustanud veel keegi, vaid Vene valgete poliitiline esindus Pariisis. Kuna nende inimeste poliitiliseks loosungiks oli „ühine, suur, jagamatu Venemaa“, siis juba meie paljas olemasolu kujunes nende silmis valusaks pinnaks, millest taheti vabaneda igal parajal juhul. Ühenduses sellega meie välispoliitilise võitluse raskuspunkt iseseisvuse eest kandus ilmselt Tallinnast Pariisi, kuhu detsembrikuu teisel poolel sõitis ka välisminister J. Poska väga suurte diplomaatiliste volitustega. Küsimus läks keerukaks eriti seetõttu, et tolleaja maailma valitsejail, liitriikidel, endil puudus kindel sirgjooneline poliitika Vene küsimuses. Üheltpoolt tehti suuri interventsiooni plaane, et ühel hoobil kukutada enamlus ja ehitada üles endine vägev Vene riik (Prantsusmaa), teisalt hauduti aga Vene nõrgendamise ja jootamise plaane (Jaapan ja Inglismaa). Novembris 1918 kogu Vene kodusõja määratul rindel kõneldi kõikjal suurest liitlaste interventsioonist, millele pandi väga suuri lootusi. Oldi üldiselt arvamusel, et liitriigid tulevad oma vägedega

ja võtavad üle Saksa vägede demarkatsiooni joone Rostovist Doni kaldal kuni Soome laheni. Oli seega üsna loomulik, et liitlaste viivitatamat tulekut ka meil oodati pikisilmi, seda enam, et „inglismani“ võidu ja abi lootused meil olid väga levinenud juba kohe pärast saksa vägede ilmumist Eestisse. Meie ei olnud vahetult huvitatud enamluse kukutamisest Venemaal, veel vähem aga Suurvenemaa ülesehitamisest. Liitlaste interventsioon võis meile olla ainult kasulik N. Vene kallaletungi pareeriva jõuna.

Esimene abinõuna välisohu vastu oli see, ga mõeldud nii valitsuse kui rahva laiemates ringkondades liitriikide sõjaline kaitse, muidugi eeskätt koos meie de jure tunnistamisega. Teise lootusena, vähemalt esialgu, püsis täie õigusega saksa okupatsioonivägede sõjalise kaitse võimalus. Sakslasi selleks vähemalt kohustas ajutiselt vahelepuu leping liitlastega. Okupatsioonivägede juhid kõigile meie sellekohaseile järelepärimisile vastasid ka valmisolekuga jääda edasi piirile. On selge, et liitlaste mitteilmumisel, vajasime saksa vägede kaitset, kuni olime end korraldanud ise nii poliitiliselt kui majanduseliselt ja sõjaliselt. Kuid olukorra tegi keerukaks küsimus, kuivõrd saksa väejuhatuse on valmis oma sõjalise jõu rakendama Eesti asja teenistusse. Selle Eesti, kelle välispoliitiline orientatsioon töötas tulla kõigi eelduste kohaselt mitte eeskätt saksa vaid liitriikide sõbralik. Arusaadavalt võis saksa vägede püsimine Eestis mõlemale poolele olla soovitatav vaid tiheda saksa-eesti vahelise poliitilise koostöö olemasolles, umbes samas vaimus, nagu see sündis, näiteks, Soomes. See koostöö oleks võinud tulla toime eeldusel, et uus, revolutsiooniline Saksamaa, loobub täielikult ja lõplikult oma endisest võimupoliitikast Baltimail ja tunnustanud meie iseseisvuse, aitab lojaalselt kaasa selle elluviimisele. Lähemate sündmuste käik aga hävitas täiesti need eeldused. Nimelt selgus saksa uue esindaja peavolinik A. Wini nigi tegevusest varsti, et selle sotsialistliku diplomaadi poliitilised eesmärgid Baltimail ei erinenud palju okupatsiooniaegsete võimumeeste omist, kellega ta töötaski tegelikult kõige lähemas kontaktis. Ajalooline umbusaldus meie poolt sakslaste vastu puhkes seepärast täie hooga. Neil meeoleudel meie vahekorrad saksa okupatsioonivägedega tulid likvideerida, mida varem, seda parem. See sündiski meie esimese rahvusvahelise lepinguga, mis sõlmiti 19. nov. 1918. a. Riias meie esindajate ja saksa peavoliniku vahel. Lepinguga Saksamaa tunnustas de facto meie iseseis-

Kindralmajor A. Tõnisson.

Esimene väekoondise juht, kes Vabadussõjas esimesest päevast alates asus rindele juhtima meie võidukat armeed Viruväerindel.

vuse ja kohustus oma väed Eestist välja viima. Saksa sõjalise kaitse võimalused nurjusid seega täielikult. Nende vägede ajutine viibimine Eestis tekitas aga pealekauba veel rea tõsiseid sisepoliitilisi sekeldusi, mis raskendas äärmuseni meie enda organiseerimistööd.

Rööbiti sõjalise kaitse küsimusega tõusis üles juba novembris 1918 ja osalt varemgi sõjalise välisabi soetamise küsimus, mis oma iseloomult erineb siiski esimesest. Kui juba novembri lõpul 1918 liitriikide sõjalise kaitse võimalus näis kujunevat vägagi kahtlaseks, siis teatavat sõjalist abi meile juba oldi lubatud ametlikult eeskätt Inglise laevastiku ilmumise näol Eesti vetesse ja sõjavarustusena. Sõjalist abi ja toetust võisime üsna kindlasti loota ka

oma vennasrahvalt — Soomelt, kellega meid sidus ühine saatus ja kõige sõbralikumad vahekorrad. Ka oli Soome poliitiline olukord, kuigi veel lõplikult selgumata, ometi võrratult parem meie omast. Kõige tähtsam oli see, et meie Vabadussõja alul Soome omas oma pinnal 70.000 relvastatud meest, kes vast mõne kuu eest olid puhastanud oma kodumaa neetud „rütsadest“. Juba ainult nende olemasolu võttis N.-Venelt vähemagi tahtmise minna meie põhja naaberit veel kord tülitama. Soome oli ka ainus selles pikas riikide reas Põhja Jäämere ja Mustamere vahel, kes tol korral oli suuteline meid abistama. See oli üks põhjustist, et Helsingi kõrval Tallinn, vene kodusõja Lääne rindel, esimesena oli suuteline endal raputama maha enamluse võimupüüded.

Veel rohkem kui Soome sõjalisele abile olid levinud Vabadussõja eel ja alul lootused sõjalisele toetusele Rootsis, kellega meid sidusid head ajaloolised mälestused. Sõjalist abi Rootsis käis organiseerimas nii esimene kaitseminister kindral Larka, kui veidi hiljem, välisministri aj. kt. O. Strandmann. Vaatamata üldiseile sümpaatia avaldusile meie aadressil, suhtus aga nii rootsi avalikkus, kui seltskond, kes ise pikema aja jooksul sõjast eemal olles, oli sellest juba ära võõrdunud, meie avitamisele üsna tagasihoidlikult ja külmalt. Elavamat vastukaja kui Rootsis leidsid meie sõjalise toetamise üritused koguni Taanimaal.

Ülaltoodud mõtteid lühidalt kokku võttes, peab kõigepealt märkima, et välispoliitilised tegurid novembris 1918 olid kujunenud meile soodsaiks ses mõttes, et nende kaasabil kõrvaldati viimane suur takistus meie iseseisvuse teel — saksa ülevõim Baltimail. Küll mitte veel täielikult. Riias ja lõunapoole löödud saksa sõjaväe jäänused olid korral-

damas uuesti oma jõude, mis ähvardas tuua sealtpoolt veel üllatusi tulevikuski.

Kuid just sakslaste võimu kõrvaldamine Baltimail lõi vähemalt ajutiselt olukorra, kus meie teine ajalooline vaenlane, vene imperialism, ehitud uue kommunistliku kuuega, võis loota jälle meid kiskuda tagasi oma rüppe. Kuna võitlus selle uue vaenlasega tähendas tol ajal ühtlasi heitlust kahe vene vaenlase, kodanliku maailma ja tõusva kommunismi vahel, siis polnud kahtlust, et selles võitluses meile on tagatud vähemalt teatava määranu selle aja Maailma valitsejate, vägevate liitriikide, toetus, eesotsas Inglismaaga. Ka oli vene imperialism ise tol ajal jagunenud kahte vaenuleeri, valge ja punane, kes üksteist hävitas ja nõrgestas vastastikk. Liitlaste toetus ja vene kodusõda olid kaks suurt positiivset välispoliitilist tegurit Vabadussõja eel, millele võisime rajada oma lootused lõpuvõidusse. Neist viimane ettenähtavalt pidi aga mõjutama meie vabadusevõitlust ka negatiivselt. Nimelt vene valge liikumise kaudu. Sõjaliselt meie kaasvõitlejad, olid vene valged juhid poliitiliselt ometi meie vastased, tol ajal kindlasti kardetavamadki kui enamlased. Just vene valge imperialismi mõjutlusele liitriikide suhtumine meisse Vabadussõja eel piirdus vaid meie faktilise olemasolu tunnustamisega, vähemagi kindlama garantiita tuleviku kohta.

Ka sõjalise toetuse mõttes oldi lubadustega üldiselt vägagi tagasihoidlik. Pealegi võis see toetus hõlpsasti hilineda.

Kõik need asjaolud, ühenduses meie lähimate naabrite üldise nõrkusega, asetasid meid Vabadussõja eel olukorda, kus Eesti lähem saatus ja tulevik, nagu harilikult iga teise rahva juures, oli usaldatud eeskätt meie eneste kätte.

Ohvitseride võistluskirjatööst.

Kolonelleitnant V. Külaots.

Talvise õppeperioodi jooksul väeosades — kaadri täiendusõppuste tsükliis — ohvitseridelt harilikult täidetakse rida töid iseseisvate ettekannete ja praktiliste õppetundide näol. Nende tööde eesmärgiks on (J. O. ja A. O. § 135):

— kasvatada ohvitserides harjumusi ja oskusi iseseisvale vaimsele tööle nende sõjanduslikkude küsimuste alal, millega ohvitseridel tuleb tegemist teha teenistuses;

— tutvustada ohvitseri uuema sõjakirjandusega ning neid õpetada seda kasutama allikana mitmesuguste sõjaliste küsimuste uurimisel;

— arendada ja süvendada ohvitseride kasvatajate ja õpetajate praktilisi oskusi, et oma käsualuste kasvatust ja väljaõpet otsustavalt organiseerida ja teostada.

Teemad nimetatud töödeks valitakse ohvitseridelt iseseisvalt või määratakse väe-

osaülemalt ametalasse puutuvate küsimuste hulgast selliselt, et nad vastaksid ohvitseride teenistuslikule vilumusele ja sõjateoreetilisele ettevalmistusele. Teemad täidetakse väeosaülemate või ohvitseride õppuste juhatajate kontrolli all ja kantakse ette nendelt määratud ajal ja kohal. Tööde ettekandmisele (praktiliste õppetundide andmisele) harilikult järgneb nende arutamine oponentidelt. Parimateks osutunud tööd saadetakse diviisi ja neile vastavate väekoondiste juhatustesse, kus nad vaadatakse läbi erikomisjonilt, kes valib välja tööd, millised väärivad hoonerimist ja saadab need Kaitsevägede staapi. Siin tööd võetakse veel kord sõelumisele sellekohases komisjonis, liigitatakse nad paremuse järgi ja määratakse auhinnad.

Niisugune kord on olnud maksev 1927. a. kuni tänaseni. Selle aja vältusel on kroonitud auhindadega järgmised ohvitseridelt täidetud tööd.

I. Iseseisvad ettekanded.

1927. a.

1. Major K. Parts. „Kas soomusrong dessandiga või ilma.“
2. Kapten V. Nordmann. „Gaasimürskude tarvitamine välisõja oludes.“

1928. a.

3. Kapten S. Urbanovitš. „Gaas tulevikusõjas.“
4. Major P. Villemi. „Soomusrongide ülesanded ja nende tegevuse põhijooned.“
5. Major M. Haber. „Eestlane kui sõdur.“

1930. a.

6. Leitnant J. Jalak. „Soomusrongide mehaanilise veo otstarbekohaseim lahendus.“

1931. a.

7. Leitnant G. Palias. „Soomusrongi divisjoni side.“
8. Kapten J. Saidlo. „Töökavad ja õppetöö teostamine kaitseväs.“

1932. a.

9. Major P. Villemi. „Haridusmeelelahutuslikust tegevusest väeosas.“
10. Leitnant H. Lõhmussaar. „Sakala üksikus jalaväepataljonis mai ja oktoobrikuul 1931. a. korraldatud noorte klassikatsete tulemuste võrdlused.“

11. Kapten H. Rass. „Hävitajate salgaga ja õhukaitse patareioine koostöö.“

1933. a.

12. Leitnant J. Adel. „Kõlamõõde.“
13. Leitnant R. Kukk. „Kaitseliidu mootorpaadi osakonna asutamise võimalused ja selle kasutamine mobilisatsiooni korral.“
14. Leitnant A. Landberg. „Soomusrongi divisjoni gaasikaitse korraldamine.“
15. Leitnant E. Stutemeister. „Patarei gaasimeeskond, tema ülesanded, koosseis ja varustusmeeloludes.“

II. Praktilised õppetunnid.

1927. a.

1. Kapten E. Volt. „Kodu ja isamaa kaitsmise paratamatu vajadus.“

1928. a.

2. Leitnant J. Üts. „Teenistus vahipostil.“
3. Leitnant J. Tamm. „Kaebtused.“

1930. a.

4. Kapten E. Volt. „Kaitsevälase üldkohused.“

1931. a.

5. Leitnant L. Tuul. „Nõuded ja kohused lahingus.“
6. Leitnant J. Roose. „Jagu (või osajaost) piilkonnas; piilkonna südamiku ja piilurite tegevusluurel.“

1932. a.

7. Leitnant K. Hauser. „Kaudne laskmine rkl Maksimist.“

1933. a.

8. Kapten J. Soe. „Vahtkonnaülema erikohused garnisoni arestimajas.“
9. Leitnant E. Rodendau. „Laskeasend — püsti käelt.“
10. Leitnant E. Lang. „Rk hooldamine hooldamisel ruumis, õppustel ja laskmistel.“
11. Leitnant A. Tallenhof. „Vanad eestlased sõjameestena. Eesti sõduri omadused võitluses.“

Märkus. 1929. a. auhinnaga kroonitud võistlustöid ei olnud.

Sellest loetelust on näha, et võistlustööde teemade valik on üldiselt täiesti õnnestunud.

nud, kuna iseseisvate ettekannete hulgas on võetud käsitlemisele sarnaseid põlevaid päevaküsimusi, nagu seda on näiteks gaasi- kaitseala, väljaõppe teostamisega seotud küsimused jne. Üksikuid töid kõrvutades, neid kaaludes ja ka arvesse võttes auhin- dade määramise komisjoni aktides väljenda- tud arvamusi hindamiseks saadetud tööde kohta, peab küll otsekohe tunnustama, et iseseisvate ettekannete täitmise ja praktiliste õppetundide andmise alal ohvitseridelt on märgata selgeid edusamme. Kui varem- matel aastatel sooritatud tööd sisult kui ka keelelt ja isegi välimuselt jätsid veel mõn- dagi soovida, eriti mis puutub allikate käsit- lemisse, kogutud materjalide läbitöötamise ja kasutamise oskuse töö ülesehitamisel, siis hiljemalt, iseäranis just viimastel aastatel, esitatute hulgas leidub töid, millised mitte ainult täielikult ei rahulda neile esitatavaid nõudeid, vaid sisu ja keele poolest võivad julgesti võistluse astuda isegi Kõrgema sõja- kooli lõpetanud ohvitseridelt valmistatud paremate väitekirjadega. Seesugustest võist- lus-kirjatöödest peegeldub vastu juba kül- laldasel määral kainet mõtlemisviisi, selget loogikat, kaasakiskuvat veendumust oma tööekspidamistesse ja ka julgust võtta asjali- ku kriitika alla seda, mida — ametliku va- tena — tavaliselt oleme harjunud võtma vastuvaidlemata tõena; osa kirjatöid on autoreilt üles ehitatud, baseerudes isikliku- dele kogemustele ja tegeliku elu vaatlemisega kogutud materjalile ilma kirjalikkude allikate kasutamata; kõik autorid on püüdnud oma teema alal ja piirides leida — ja peab ütleva, et mitte ilma tagajärgedeta — konk- reetse lahenduse meie olude tarvis, seega an- des väärtusliku lisanduse sellesse teadmiste ja oskuste varasalve, kust ammutatakse materjale muuseas kaitseväe määrustikkude, eeskirjade ja teiste sellesisuliste juhiste väljatöötamiseks.

See näitab, et meie ohvitserkonna oskuste ning võimete üldine tasapind vaimse töö alal on järjekindlalt tõusmas. Kuid ühtlasi peab ka ütleva, et nimetatud alal tuleb ette ka mõningaid vääratusi niipalju, kui selle üle võib otsustada keskasutusse honoreerimiseks saadetud tööde järgi. Tähen- datud puudustest mõned avaldavad kaldu- vust kanduda aastast aastasse ning seega muutuda kroonilisteks, mispärast poleks ehk ülearune neid lähema vaatluse alla võtta, an- des seega näpunäiteid edaspidiseks nendele ohvitseridele, kes tulevikus tahaksid esine- da võistlustöödega auhinna peale. Tähtsa- maid ning kõige sagedamini ettetulevaid puudusi on järgmised.

A. Iseseisvad ettekanded.

1. Valitud teemade redaktsiooni- line külg on tihti kaunis ebamäärane. Nii näiteks ühelt võistlejalt valitud ning täide- tud teema: „Sidepidamine ja tema tähtsus, omadus ning tarvitamise viisid“ ei lase sel- gesti aimata, millest tahetakse siin kõneleda; sama teema oleks vist küll õigem ning selge- mini arusaadav järgmises väljenduses: „Side- pidamine ja selle tähtsus, sidevahendid, nende omadus ja tarvitamise viisid“. Kui asju nimetatakse õigete nimedega, ainult siis on võimalik saada neist ka tõetruu ette- kujutus ja ümberpöördukt. See on oma sõnadega edasi antud vana tõde, mis ennast siin ka tunda andis, kuna kirjatööd eelpool nimetatud teemadel tegelikult osutusid nõr- kadeks ja ei saanud auhindu. On valitud läbitöötamiseks küsimusi, mis pärastpoole ei osutunud autorile jõukohaseks, nagu näi- teks teema: „Meie sõjaväe moraali määravad tegurid rahu- ja sõjaajal“. Selle keeruka ning raske probleemi käsitlemisel loomuli- kult ei jätku mõnest üksikust, pealegi veel mitte küllalt kompetentsest allikast — nagu autor seda on heaks arvanud — vaid tuleks asja võtta teda vääriva tõsidusega ja uurida läbi veel rida teisi sellesisulisi ja rohkem autoriteetsemaid kirjatöid.

Oleks tarvilik, et väeosaülemad või ohvit- seride õppuste juhatajad siin laiemalt ära kasutaksid J. O. ja A. O. §§ 170 ja 174 antud õigusi täidetavate tööde juhtimise ja kont- rollimise alal, hoides seega ära asjata jõu kulutamist autoreilt töötamisel mittejõu- kohaste küsimuste kallal.

2. Materjalide kogumise ja nende uurimise alal tööde kirjuta- jail sageli puudub oskus eraldada tähtsat vähemtähtsast; tsiteeritakse ning kasutatakse allikaid, mida ei või lugeda eriti silmapaist- vateks ja minnakse kergelt mööda neist, mil- liste autoriteetsus antud küsimuse alal on väljaspool kahtlust. Üksikutest allikatest ei suudeta eraldada välja olulist ja puhastada teri haganatest. Tihti satutakse ühe või teise autori mõju alla, kelle väited töö kirju- tajale iseäranis meeldivad ja sobivad tema tööekspidamistega, mis on juba tõsiseks takis- tuseks materjalide objektiivsele kaalumisele, nagu see on tarvilik, et töö omaks kõrgeima väärtuse. Paljudel juhtudel analüüs on pea- liskaudne ja süntees ebamäärane eriti just oma isiklikkude kogemuste ja tähelepane- kute hindamisel allikmaterjalidena.

3. Tööde sisus tuleb ette järgmisi tüübilisemaid eksimusi.

Töökavu ehk sisustikke on kokku sea- tud ilma kindla süsteemita, kusjuures ühe-

suguse iseloomuga küsimusi on paisatud laiali üle terve töö, kuna sellevastu oma iseloomult täiesti erinevaid küsimusi on püütud koondada ühistesse peatükkidesse. Nii näib teks ühes side korraldamise ning funktsioneerimise teemale kirjutatud töös on ühte peatükki paisatud läbisegi: „ajalooline ülevaade“, „side korraliku töötamise pealused — omadused“, „sidepidamise iseäraldused öistel tegevustel“ jne. Tihti unustatakse üldteoreetiline osa eraldada käsutusosast, mis annab tööle juhusliku ilme.

On loomulik ning arusaadav, et selliselt kujunenud sisustikkude järgi kirjutatud tööd on loogika vaatepunktist otsustades puudulikud ning ei anna lugejale selget pilti käsitletavast küsimusest. Sealjuures võiks rohkem iseloomustavamana ära märkida järgmised puudused:

— töö sisuline ebaproportsioonaaalsus, mis väljendub selles, et samal ajal, kui mõne allküsümuse valgustamisel on laskutud üleaurustesse detailidesse, helled käel kokku kuhjates materjale, mis antud teema suhtes on vahest koguni kahtlase väärtusega, teised — sisult mitte vähema tähtsusega osad on käsitletud üldjoontes, kuna jälle kolmandad on jäänud hoopis puudutamata, haigutades töö üldiselt foonilt vastu mitte millegagi täidetud tühikutena;

— teema käsitlemisviis, kus puudub küllaldane oskus: a) luua tööle lähtealus sissejuhatus ehk avasõna näol, b) kõige külgsest analüüsida käsitletavat küsimust ja c) pärast seda jõuda välja sünteseerimise protsessi abil kindlate ning selgete deduktsioonideni ehk kokkuvõtte ni; haarates teemat — nagu see tihtigi ette tuleb — liiga laialt valgub laiali ka autori tähelepanu, kusjuures tavaliselt ta kaotab silmist küsimuse põhituuma ja peajooned ning lõpuks eksides ringi ideede ja mõtete laia mere ristlaineil, ei jõua õnnelikult tuulevarju—töö kokkuvõtte vaiksesse sadamasse;

— materjalide kasutamise alal nii mõnigi autoreist ei pääse mööda erapooalikuse ähvardavatest karidest; tavaliselt neile hakkab meeldima valitud teema, leides, et see omab erakordse tähtsuse teiste küsimuste kompleksis ja seepärast asutakse otsima kinnitust armsaks saanud mõttele töö ülesehitamiseks kokku kantud materjalide hulgast; sealjuures ei pääse muidugi igakord mööda allikate, isegi ametlikkude määrustikkude ja eeskirjade, ühekülgselt puht vormilisest käsitlemisest, vaieldavate andmete esiletõõmisest, mõtete kõrvutamistest, mis ei sobi ühte, ebaõnnestunud ning töö konstruktsioonis mingi võõrkehana tunduvatest näide-

test ja teistest sellesarnastest sisulistest eksimustest; loomulikult sealjuures tehtavad deduktsioonid osutuvad nõrgalt põhjendatuiks, ei saa tugeneda tegeliku olukorraga loodud alusele ning esinevad liialt teoreetistena ja isegi naiivsetena.

Peale eelpool nimetatute ja sagedamini ettetulevate on tööde enamvähem üldiseks puuduseks, et neis ei esine küllaldasel määral hästivalitud ning tabavaid näiteid, mis elustaksid tööd, päästaksid teda kuivusest ning teeksid huvitavamaks ja hõlpsamini arusaadavamaks.

B. Praktilised õppetunnid.

Auhindamiseks esitatud praktiliste õppetundide puuduste kohta on üldiselt raskem selgusele jõuda sel lihtsal põhjusel, et hea kirjalik töökava ei taga veel sama head tege likku tunniandmist ja ümberpöördukt. Kindlama seisukoha saaks veel võtta, kui peale töökava oleks esitatud ka kirjalikult täielik tunni konspekt või tunni sisu ja käik, nagu seda näevad ette JO ja AÕ §§ 200 ja 203. Rea tundide juures seda kahjuks ei ole tehtud nõutavas ulatuses, mis takistab ka nende hindamist.

Sellele vaatamata on siiski võimalik ära märkida praktiliste õppetundide töökavades ja konspektides järgmised puudused.

1. Teemadededaktsioon on tihti ebamäärane, nagu näiteks: „Töökava 1. komp. noorte õppusel 10.12.29. k. 1000—1200“, milline definitsioon ei anna isegi ligikaudset aimdust teema sisu kohta. Pärast vastuvõetav ei ole praktilise õppetunnina ka üks teine teema: „Hoolekanne ja ümberkäimine NN pika raske sõjahaubitsaga“, olles niivõrra laiaulatuslik, et ta kuidagi ei taha mahtuda ühe praktilise tunni raamidesse, eriti veel kui seda tuleb anda noortele, millisena nimetatud tund oli ka tegelikult mõeldud. Sellisel juhul peaks tunniandja ise omal algatusel teemat piiritlema nii, et ta sobiks antud aja raamidesse.

2. Tunni sisu on ebaproportsioonaaalne, kusjuures tunni peaosas harilikult kipub kokku kuivama, sellevastu sissejuhatus ja kokkuvõte venima liialt pikaks, jättes koguni varju need teoreetilised mõisted ja praktilised oskused, milliseid tahetakse teemas õpilastele kätte õpetada. Mõned autorid on leidnud koguni võimalikuks alata tundi erilise õpilaste poole pöördud kõnega, mis tundub küll üleauruse aja raiskamisena olukorras, kus meie peame sõduritele eeskätt andma vajalikke praktilisi oskusi ning õpetama neid kõigepealt teotsema. Tihti teema üksikute osade käsitlemisel laskutakse

täiesti ülearustesse detailidesse, selgitades pikalt ja laialt asju, mis oma iseloomult on küllalt lihtsad ning tohiks ilma selletagi õpilastele arusaadavad olla, kuna jälle samal ajal mõnest teisest mitte vähema, võib olla isegi suurema tähtsusega küsimusest libise takse mööda ühe või kahe ebamäärase ning väheütleva lausega.

3. Meetodilt esinevad praktiliste õppetundide töökavades järgmised silmapaistvamad väärtused:

— küsimuskostmise meetodi tarvitamisel — mis paistab olevat eelistatavaks õppeviisiks väeosades — õpilastele ette pandavad küsimused kannavad juhuslikkuse ilmet; esitatakse ilma kindla süsteemita ning seepärast ei suuda selgitada täiel määral õpilastele, mida tahetakse neile kätte õpetada;

— õppus, mis on mõeldud praktiliseks, kipub tihti kujunema liialt teoreetiliseks; nii näiteks, materjalosa õpetamisel näidatakse relva osi eemalt, ilma et lastakse õpilastele neid vaadelda lähemalt ja katsuda ning sobitleda üksteise külge oma käega, mis tunduvalt aitaks nende kuju ja tööta misviisi meeles pidada;

— teema käsitlemisel ei arvestata õpilaskonna ettevalmistuse tasapinnaga; tund on tihti otse küllastatud arvuliste andmetega, hulga uute ning veel tundmatute oskussõnadega ja abstraktsete mõistetega, mida õpilane lihtsõdur isegi mitte allohvitser ei jaksaks meeles pidada; sealjuures aga unustatakse tuua esile ning rõhutada peatähtsusega küsimusi ja praktilisi oskusi, millede teadmine ja tundmine on õpilasele tingimata tarvilik.

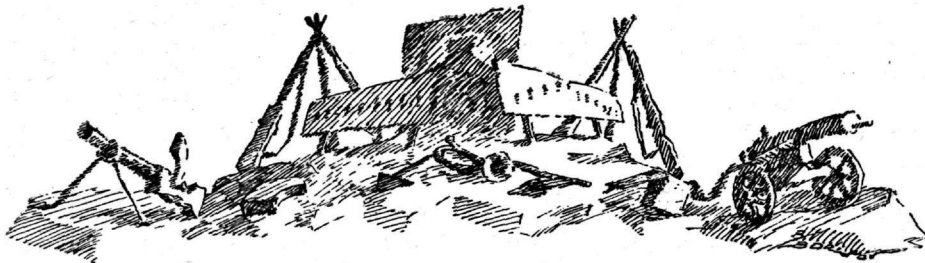
Need oleksid ohvitseridelt auhindamiseks esitatavate iseseisvate kirjutööde ja praktiliste õppetundide kõige sagedamini korduvad ning ühtlasi ka silmapaistvamad sisulised puudused. Peale selle tuleks veel ära märkida, et tööde lisad, nagu: tabelid, skeemid, pildid jne. tihti jätvavad soovida paremat: nii näiteks töö ettekandmisel kasutatud skeeme, tabeleid ja plakatkirju on varustatud seevõrra väiksetäheliste peal-

kirjadega, et neid on raske lugeda isegi mõne sammu kauguselt, rääkimata veel koolilajaskonna tagumistest ridadest; pildimaterjal on osaliselt ebakohaselt valitud ja tabelid vähe ülevaatlikud ja üle koormatud üksikasjadega, millised mitte ainult ei hõlbusta, vaid koguni raskendavad arusaamist küsimusest, mille selgitamiseks nad on toodud.

Mis puutub tööde keelelisse küljesse, siis peab ütleva, et esitatud töödes see on väga mitmekesine: leidub keeleliselt täiesti korrektseid töid, kuid on ka neid, kus esineb kaunike arv vigu. Kõige sagedamini tuleb ette eksimusi lauseehituses, sõnade kokkukirjutamises ja ka õigekeelsuse elementaarse reeglite vastu; vigade iseloom mõne töö juures näitab, nagu poleks autor seda pärast ümberkirjutamist masinal küllalt tähelepanelikult läbi lugenud, seevõrra jämedad on vead. Mõned autoreist oma töödes deklareerivad, et nad ei loe tarvilikuks kinni pidada õigekeelsuse sõnaraamatust, seega juba ette vabandades omamoodi transkribeeritud sõnu.

Lõpuks peab veel tähendama, et hulk võistlustööde kirjutajaist leiab, et nende käsutuses olevat olnud liialt vähe aega tööde täitmiseks ja nende ettekandmiseks (praktiliste õppetundide andmiseks), kuna aga teemad olevat laiaulatuslikud ning nõudvat tublisti rohkem aega kui tavaliselt selleks on kasutada. Sellest raskusest peaks küll vist võrdlemisi hõlpsasti üle saama, asudes töö juurde õigeaegselt ja tarbekorral piiritledes teemasid.

Ka 1933/34. a. talvisel õppeperioodil täidetud paremate iseseisvate ettekannete ja praktiliste õppetundide eest on mõeldud välja anda auhinda, kusjuures võistlus toimus senises korras. Oleks sealjuures soovitatav, et tööde täitmisel püütaks vältida eelpool loetletud vigu. Seesugusel korral võib loota, et need tööd, millised paljudel praegu juba ehk käsilgi on, kujuneksid märksa tuuegevamateks seniseist, märkides seega uue edusammu meie ohvitserkonna vaimse ja tööoskusliku arenemise teel.

Kaitseväe elu.

Tartu kaitseväeringkonna 15. aastapäevaks.

21. novembril s. a. mälestas Tartu kaitseväeringkonna ülema asutis oma 15. aastapäeva. Tegelikult loeb asutis, olles võrsunud Tartu linnas ja maakonnas vormeeritud kaitseliitudest, oma tegevuse algpäevaks 1918. a. 11. novembrit, mil algas kaitseliidu tegevus Tartu maakonnas ja linnas.

Kuigi asutise tegevuse alast on vahepeal kaitseliidu ümberkujundamisega väljalangenud kaitseliidu ülesanded, milliseid asutis täitnud 11. novembrist 1918. a. kuni 1. augustini 1925. a., loeb asutis siiski enda põhiksuseks 1925. a. likvideeritud „Kaitse Liitu“.

Tartu kaitseväeringkonna ülema asutis, millist nimetust kannab alates 1. jaanuarist 1927. a., on kogu oma tegevuse kestel, nii sõja kui ka rahu ajal, korraldvalt ümberkujundatud, võttes enda peale terve rea asutiste funktsioone.

Nagu eelpool mainitud, alustas asutis tegevust 11. novembril 1918. a. Tartu linna ja Tartu maakonna kaitseliidu näol (tegelikult kaitseliidu organiseerimine algas juba enne 11. novembrit 1918. a.), millal anti esimesed ametlikud ja avalikud korraldused „Tartu Maakonna Eesti Kaitse Liidu Ülema“ oberst Hans Kurvitsa poolt.

16. novembril „Maakonna rahvaväe komisjonide“ loomisega nimetati senine „Tartu Maakonna Eesti Kaitse Liidu Ülema“ institut „Tartu Maakonna Rahvaväe Ülemaks“, millele allutati peale Tartu linna ja maakonna kaitseliitude Tartu linna komandantuur. Seega oli esimeseks Tartu maakonna rahvaväe ülemaks praegune Piirivalve Valitsuse ülem kindral Hans Kurvits.

Rahvaväe ülema 1. abiks ja ühtlasi Tartu linna kaitseliidu ülemaks oli leitnant Johannes Gnadenteich, 2. abiks ja samal ajal maakonna kaitseliidu ülemaks leitnant Julius Kuperjanov. Rahvaväe ülema asutise esimeseks asjaajajaks oli kv. ametnik August Moks.

20. novembril, juriidiliselt 16. novembril lisandusid maakonna rahvaväe ülema ko-

hustesse „Tartu Maakonna Rahvaväe Komisjoni abiesimehe“ ülesanded.

21. novembril vabatahtliku mobilisatsiooni väljakuulutamisega laienes asutise ülesanne rahvaväe komisjoni poolt vastuvõetud meeste väeosadesse määramise ja saatmisega.

Nagu sellest kõigist nähtub, on Vabadussõja algpäevil loodud „Maakonna Rahvaväe Ülema asutis“ alustanud oma tegevust alaga, mida täidab kuni käesoleva ajani järele tulija — praegune „Kaitseväeringkonna Ülema asutis“.

Päev enne Tartu langemist, s. o. 20. detsembril 1918. a. nimetati „Tartu Maakonna

*Tartu kaitseväeringkonna ülema asutise personal.
Keskel kaitseväeringkonna ülem major J. Kuuse.*

Rahvaväe Ülema asutus“ — „Tartu Maakonna Rahvaväelaste Registreerimise Bürooks“, mille ülemaks jäi endiselt oberst H. Kurvits. Tartu langemisel 21. detsembril 1918. a. evakueerus Tartu maakonna rahvaväelaste registreerimise büroo ühes linna komandantuuriga Tartust Põltsamaa sihis.

Tartu maakonna kaitseliidust loodi aga „Ülemleitnant Kuperjanovi partisanide pataljon“ ja linna kaitseliidust „Tartu Kaitsepataljon“.

23. detsembril kutsuti oberst Kurvits Viljandisse Tartu kaitsepataljoni vormeerima ja uueks „Büroo“ ülemaks määrati senine „Büroo“ asjaajaja kv. ametnik August Moks.

25. detsembril „Büroo“ evakueerus Tallinna, Korraldusvalitsuse mobilisatsiooni

osakonna ülema korraldusse, kuhu jäi kuni Tartu tagasi võitmiseni.

Nõukogude Vene vägede väljatõrjumisel Tartu linna ja maakonna piiridest algas kaitseliit Tartus uuesti oma tegevust 14. jaanuaril 1919. a. Tartu linna kaitseliidu korraldamine usaldati maakonna komissari poolt hra A. Teder'i hoolde. Vähe hiljem asutati kaitseliidu staabi juurde uurimise jaoskond, mille juhatajaks määrati hra Rekand. Linn jagati 4 jaoskonda. Seltskonnategelastest ja omavalitsusasutuste esindajaist koosneva „Büroo“ poolt vastuvõetud mehed määrati rühmadesse. Sääraselt moodustatud kaitseliidu üksused kandsid garnisonis vahiteenistust, politseiteenistust, aidates otsida peidetud laskeriistu, laskemoona, tabada salaviinavalmistajaid, toiduainete väljavedajaid ja rahaga hangeldajaid j.n.e. Samal ajal algas oma tegevust ka Tartu linna komandantuur. Omapärase asutisena loodi juurde Tartu maakonna komandantuur, millele allutati maakonnas asutatud jaoskonnade komandantuurid, missugused 15. aprillist 1919. a. ümbernimetati jaoskonnade kaitseliitudeks.

16. jaanuaril alustas tegevust ka äsja Tallinnast kohale jõudnud „Tartu Maakonna Rahvaväelaste Registreerimise Büroo“.

26. veebruaril 1919. a. ühendati linna ja maakonna kaitseliidu organisatsioonid „Tartu Maakonna Eesti Kaitseliiduks“, mille ülemaks määrati st.kapten Ritso. Seega oli sündinud maakonna ja linna kaitseliitude ühinemine ja juhtimine läks ühe isiku kätte. Maakond jaotati 9 jaoskonda. Linnas püsisid edasi senised 4 jaoskonda.

Ajajooksul muutus kaitseliit kindlaks organisatsiooniks. Kaitseliitlased said varustatud relvadega ja laskemoonaga, viidi läbi elementaarsemad kaitsevälised õppused, selles ulatuses kui see garnisoni teenistuses tarvilik oli. Samal võttis kaitseliit osa ka võitlustest välise vaenlase vastu koos kaitsevägega, nagu Räpina all, Karula-Koiküla sihis ja mujal. Tartu maakonna kaitseliidu tegevus ulatas ka väljaspoole maakonna piire. Nii kandsid 250 kaitseliitlast Tallinnas Vahipataljoni koosseisus vahiteenistust.

Nõnda organiseeris end ja tegutses Vabandussõja päevil Tartu kaitsevääringkonna ülema asutise eelkäija „Tartu Maakonna Eesti Kaitseliit“.

Vabandussõja lõppedes nimetati 1. märtsil 1920. a. asutis ümber „Tartu Maakonna Rahvaväe ja Kaitseliiduks“, missuguse nimega alustas tegevust kuni 1925. a. 1. augustini, millal kaitseliidu ülesanded, uue põhikirja alusel organiseeritud, vabatahtlikule kaitseliidule üle läksid.

Rahvaväe ja Kaitseliidu esimeseks ülemaks oli al.kapten Laamann, tema abideks al.kaptenid Rattas ja Kuuse. Viimane alates 1. augustist 1920. a. tänaseni asutise ülem.

Sama aasta s. o. 1920. 8. märtsil ühendatakse asutisega Tartu linna komandantuur. Sellega tulid asutisele üle ka endise komandanturi funktsioonid, nagu garnisoniteenistuse järelvalve, kaitseväge politseiteenistus j.n.e.

1. aprillil 1920. a. likvideeriti „Maakonna Rahvaväelaste Büroo“ ja selle ülesanded toodi jällegi üle asutisele, mis seisis „Rahvaväe Komisjoni“ poolt vastuvõetud meeste väeosadesse saatmises, haigete ja puhkusele lubatud sõdurite registreerimises ja edasitoimetamises väeosadesse, ning väejooksi kute otsimises.

Samal aastal 1. augustil määrati Tartu maakonna rahvaväe ja kaitseliidu ülemaks al.kapten Kuuse, tema abiks rahvaväelaste registreerimise ja tagavaraväelaste arvepidamise alal määrati kv.ametnik Moks.

Suurem osa kaitseliidu ülesandeid lähevad sõja lõppedes üle osalt kaitsevägele, osalt politseile. Asutise juurde vormeeriti vahiroodud, kes võtsid kaitseliidult üle kogu garnisoni teenistuse.

1920. a. algusest tegutses asutis demobilisatsiooni läbiviimisega, mis kestis kuni 1921. a.

1. jaanuaril 1922. a. likvideeriti senini Siseministeeriumile allunud „Tartu Maakonna Rahvaväe Komisjon“ ja selle ülesanded antakse üle asutisele.

Ajajooksul omandab asutis ikka enam puht kaitseväge asutise ilme, kuna kaitseliidu funktsioonid nihkuvad enam tahaplaanile, kuid nad püsisid siiski veel kuni 1925. a. Kaitseliit, kui niisugune, ei olnud veel likvideeritud, vaid Vabandussõja lõppedes andis ainult osa ülesandeid teistele asutistele üle. Relvad jäeti kaitseliitlastele kätte ja ta oli valvel riigikorra ja julgeoleku kaitseks.

1924. a. lõpul sai kaitseliit uut hoogu. 1924. a. 1. detsembril enamlaste mässu tagajärgede likvideerimisel teotseb kaitseliit jällegi koos kaitsevägega.

Siis järgneb kaitseliidu organiseerimine uue põhikirja alusel. Ta muutub jälle iseiseisvaks organisatsiooniks, nagu 1919. a. alulgi. Eeltööd kaitseliidu ümberkorraldamiseks algasid oktoobri kuul 1924. a. Koosolekul 25. 10. 1924. a., millest peale kaitseväge ja kaitseliidu esindajate võtsid osa ka seltsid ja organisatsioonid, nagu maa- ja linnavalitsus, ülikool, üliõpilaskond, vabandusristi kavalerid j.n.e. — üldse 20 asemiku kaudu, moodustati ajutine juhatus, kuhu valiti major Kuuse, hrad Kann, Saar ja Tirol.

Ajutine juhatus töötas välja linna kaitseliidu põhikirja, mis hiljem koosolekul heaks kiideti ja mille alusel vormeeriti vabatahtlik linna kaitseliidu maleva.

Ka maakonna kaitseliit organiseeriti ümber. 23. oktoobril 1924. a. volitas koosolek selleks samme astuma 3-liikmelisel kogul, kuhu kuulusid kindralmajor Pödder, maavalitsuse esimees hra Riives ja maakonna rahvaväe ja kaitseliidu ülem major Kuuse. 5. detsembril 1924. a. kutsuti kokku vallaesindajate nõupidamine, kus ühineti linna kaitseliidu maleva põhikirjaga ja organiseerimise läbiviimiseks moodustati kohalikud valla rühmad ja juhatus. 3. jaanuaril 1925. a. läksid kaitseliidu funktsioonid täielikult üle kaitsevägede ülemjuhataja poolt maksma pandud üleriikliku kaitseliidu põhikirja alusel uuele vabatahtlikule kaitseliidule, ja asjaajamine anti üle Tartu linna ja maakonna vabatahtliku kaitseliidu ringkonna ülema k. t. res. kol. leitnant Unt'ile.

Kuna kaitseliidu funktsioonid asutise käest täielikult ära läksid, siis muudab asutis ka vastavalt oma senist nimetust 1. jaanuarist 1925. a. peale, ning nimetakse teda „Rahvaväe Ülema asutiseks“.

1927. a. pannakse maksma uus kaitseväästenistuse seadus. 1. jaanuarist 1927. a. alates nimetakse asutis Kamini ksk. nr. 7. põhjal ümber „Kaitsevääringkonna ülema asutiseks“, milline nimetus püsib senini.

Nagu kõigist sellest selgub on asutis, saades tegelikult alguse 11. novembril 1918. a. vormeeritud kaitseliitudest, kogu oma tegevuse ajal täitnud mitmekesiseid ülesandeid, olles korduvalt ümberkujundatud, kuid pidades siiski enda põhiüksuseks Vabadussõja vältel kaitseliitu.

Ei saa vaikides mööda minna asutise tähtpäeval ka tema praegusest koosseisust. Asutise raudvarana, peale tema energilise ülema major Kuuse, teenivad 25. novembrist 1918. a. erateenija August Vaasa, 16. oktoobrist 1921. a. üleajateenija n.a.o. Vladimir Saart, 19. aprillist 1922. a. asutise asjaajaja res.-kapt. Oskar Saarema, 6. veebruarist 1922. a. üleajateenija kapral Aleksander Lepik.

— dm —

Viru kaitsevääringkonna ülema asutise riigikaitselisest tegevusest.

1. Asutise tekkimine ja organiseerimine.

15 aastat tagasi, novembris 1918. a., Saksa okupatsiooni võimu raugemisel ähvardas uus vägivald idast oma alla matta noort Eesti riiki. Ainult tahtmine — ise mehed olla ja oma riigi ja rahva saatust ilma võõra eestkostmiseta juhtida — see oli võim, mis meie tolleaegse rahvaesituse, Eesti Ajutise Valitsuse, oma riigikaitselise organisatsiooni — Eesti rahvaväe loomisele viis.

Sellest väljamineks otsustas Eesti Ajutine Valitsus 21. novembril 1918. a. Eesti rahvaväe kokku kutsuda, algul vabatahtlikult ja selle järele sunnivõtmise korras, moodustades selleks maakonnalinnades maakonna rahvaväe komisjonid. Nii pandi alus 21. novembril 1918. a. Viru, Tartu, Võru, Pärnu, Viljandi, Harju, Järva ja Saare maakonna rahvaväe komisjonidele, milledest aastate jooksul on välja kujunenud maakondade kaitsevääringkonna ülema asutused praegusel kujul.

Viru maakonna rahvaväe komisjoni koosseis selle moodustamisel oli järgmine:

- a) esimees — Viru maakonna valitsuse selleaegne esimees hra T. Kalbus,

b) abiesimees — Viru maakonna Eesti kaitseliidu ülem hra A. Aren,

c) liikmed — linnaomavalitsuse esitaja, maakonnaarst dr. J. Haho, linnaarst dr. R. Viren ja maakonna vallavanemate esitaja, ja

d) rahvaväe komisjoni sekretär hra U. Tenneberg.

Peale Rakveres moodustatud Viru maakonna rahvaväe komisjoni asus samal otstarbel tegevusse ka rahvaväe komisjon Narvas, kuna Jõhvi alevi ja selle ümbruskonna rahvaväelaste vastuvõtmiseks tegi maakonna rahvaväe komisjon aegajalt väljasõite Jõhvi.

2. Tegevus ja olukord Vabadussõja ajal.

Asutise tegevus Viru maakonna rahvaväe komisjoni näol algas 21. novembril 1918. a. vabatahtlikkude rahvaväelaste vastuvõtmisega. Vastuvõetud rahvaväelased saadeti Viru maakonna kaitseliidu ülemale ja Rakvere komandandile alluva läbikäijate komando kaudu väeosadesse, peamiselt 4. jalaväepolku Narva ja osalt samal päeval kohal peal vormeeritavasse 5. jalaväepolku.

Juba asutuse tegevuse teisel päeval 22. novembril 1918. a. teeb vaenlane esimese katse läbimurda meie riigi idapiiri. See asjaolu sundis asutust eriti intensiivsele tööle võrreerimisega olevate väeosade komplekteerimiseks meestega. Samas ilmnevad ettevalmistused Saksa okupatsiooni võimude lahutamiseks maalt. Kuulutatakse välja rahvaväelaste sundmobilisatsioon. 28. novembril algab vaenlane uut pealetungi ja vallutabki järgmisel päeval meie riigi ja Virumaa idapoolse kantsi — Narva linna. Sakslased lahkuvad ja nende kannul tungib Eestisse enamluse laine. Asutuse organid tegutsesid, laskmata end heidutada päev-päevalt lähenevast vaenlasest. Virumaa ja Rakvere langemine on vaid päevade küsimus, kuid kodumaa kaitseks on kallid iga üksik mees.

Vabadussõjaaegne Viru maakonna rahvaväelaste registreerimise büroo koosseis.

Esimeses reas istuvad: keskel büroo ülem n.-ltm. J. Nurk, temast paremal büroo asjaajaja kv. ametnik E. Radom.

16. detsembril langeb Rakvere. Viru maakonna rahvaväe komisjon lõpetab oma tegevuse. Viru maakonna kaitseliidu staap ja komandantuur evakueerub. Kaitseliidu koosseis taandub, organiseerides kohati vastupanu. See oli kriitilisemaid ajajärke asutuse ja kogu meie rahva elus — noore Eesti riigi olemasolu seisis vaekausil.

Saabub päev — 6. jaanuar 1919. a., mil sünnib pööre meie vabadusvõitluses. Algab Eesti rahvaväe võidukäik. 12. jaanuaril vallutatakse Rakvere ja 19. jaanuaril on juba vaenlane Viru maakonna piiridest välja löödud. Viru maakonna rahvaväe komisjon jätkab jälle oma tegevust vahelduvas koosseisus. Nii tegutsesid vaheldamisi komisjoni esimeestena hrad J. Klaus, K. Blaubrik,

Teer, ja komisjoni sekretäridena hrad H. Tiivas ja E. Radom.

7. märtsil 1919. a. moodustatakse senisest Viru maakonna kaitseliidu ja Rakvere komandandile alluvast läbikäijate komandost iseseisev asutus nimetusega „Viru maakonna rahvaväelaste registreerimise büroo“, alluvusega Sõjaministeeriumi mobilisatsiooni osakonna ülemale. Büroo ülemaks määratakse senine läbikäijate komando ülem lipnik J. Nurk (hiljem n.-leitnant). Büroo ülesandeks on ilmunud rahvaväelaste registreerimine, nende komisjoni saatmine, komisjonist läbikäinud rahvaväelaste väeosadesse saatmine, vabastatutele dokumentide kättemandmine jne. Büroo asutamise ühenduses ei saa nimetamata jätta, et viimase eelkäijaks oli juba Eesti rahvusväeosade loomise ajajärgul 1917. a. moodustatud umbes samu ülesandeid taotlev asutus nimetusega „Rakvere maakonna Sõjaväe ülema valitsus“. Viimane oli aga Saksa okupatsiooni võimude poolt 1918. a. juunikuul laiali saadetud.

1. jaanuaril 1920. a. maksmapandud koosseisude alusel ühendatakse Viru maakonna rahvaväelaste registreerimise büroo Viru maakonna kaitseliidu staapiga ja asutus saab nüüd juba kindlakujulisema nimetuse „Viru maakonna rahvaväe ja kaitseliidu ülema asutus“.

Senine Viru maakonna kaitseliidu ülem hra Aren lahkub, asemele määratakse 5. jaanuarist 1919. a. arvates al.-kapten Gnandenteich ning temale abideks — senine Viru maakonna kaitseliidu ülem abi leitnant A. Kasemets

ja end. registreerimise büroo ülem n.-leitnant J. Nurk ja adjutandiks lipnik Kondas.

3. Üleminek rahuaja olukorda ja tegevus praegusel kujul.

Rahuaja olukorda ülemannes asutuse tegevus jätkub peamiselt demobiliseeritavate rahvaväelaste registreerimisega, nende arvestamise korraldamisega. Ühtlasi tuleb korraldada väeosadest saabuval tuhandel vabadusvõitlejate teenistusdokumendid, lahendada ja selgitada Vabadussõjast osavõtnute autasu, pensioni ja maasaamisega seoses olevaid küsimusi.

Vabariigi Valitsuse otsusega liidetakse 1. jaanuarist 1922. a. asutusega ka seni lahus teotsenud Viru maakonna rahvaväe komis-

jon. Sellega ühenduses tuleb asutusel korraldada ka järjekordseid noorte vastuvõtte, kutsudes noori igal aastal üle Virumaa riigikaitse tööle ja korraldades nende arvestamise, peale sundaja väljateenimist arvestamise allüksustes.

Peale 1924. a. 1. detsembri sündmusi tegeleb asutus suure energiaga Virumaa kaitseliidu uuele alusele organiseerimisel. Organiseerimise tööd juhib selleaegne asutuse ülem kolonel J. Nurk.

11. märtsil 1925. a. lahutatakse asutusest kaitseliidu ala ja antakse üle Viru maleva pealikule ning asutus nimetatakse ümber „Viru maakonna Rahvaväe ülema asutuseks“.

1. jaanuarist 1927. a. Kaitseväeteenistuse seaduse maksmahakkamisega nimetatakse asutus „Viru kaitseväeringkonna ülema asutuseks“, töötades sellisena tänaseni. Kaitseväeringkonna ülem täidab ühtlasi ka garnisoni komandandi ülesandeid.

15. septembril 1928. a. moodustatakse asutuse juures garnisoni teenistuse ülesannete täitmiseks üleajateenijatest koosnev Rakvere garnisoni vahirühm, mille ülemaks määratakse kapten H. Hiob. Viimane likvideeritakse 1. juulist 1930. a. ühenduses üldiste vahiüksuste osalise likvideerimisega.

Samast ajast allutatakse asutusele mõningate kaitseväeteenistuslike ülesannete täitmiseks seni iseseisvalt teotsenud Narva „Sõdurite Kodu“, mida juhib kuni 1. augustini 1932. a. „Sõdurite Kodu“ vanemana, ühtlasi Narva garnisoni komandandina, kapten E. Vilde ja viimase järeltulijana kuni tänaseni kapten M. Kukemelk. Narva „Sõdurite Kodu“ tekkimine ja areng on lähedalt seotud Narva garnisoni komandantuuriga, mille tegevus ulatub Vabadussõja algpäevadesse ja avaldatakse sel puhul erikirjeldusena.

Aastate jooksul on asutusel tulnud korraldada sobivamate ruumide leidmiseks oma asukohta muuta. Alates 15. oktoobrist 1932. a., 1. diviisi juhatuse ja staabi asumisel Rakverre, on asutus leidnud omale püsiva kodu 1. diviisi juhatuse majas, missugune asjaolu soodustab tihedat koostööd diviisi juhatusega. Samast ajast kuuluvad ka asutuse ohvitser- ja üleajateenijaskond 1. diviisi juhatuse ohvitseride ja üleajateenijatekogude liikmete ühisesse perre, luues ja arendades ühiseid traditsioone.

Rahaja oludes on asutust juhtinud peale eelpoolnimetatute:

- a) asutuse ülematena: kolonel E. Brückner — 5.01.22. a. kuni 15.09.23. a.,

Viru kaitseväeringkonna ülema asutuse koosis 1933. a. suvel.

Esimene rida: istuvad — keskel asutuse praegune ülem major R. Martin, temast vasakul asutuse kantseleiülem kapten J. Lembra, paremal üleajat. I j. kirjut. kpr. E. Keskel ja kumbagil äärel asutuse naisametn. pr. H. Keskel ja pr. E. Ostrovski. Teine rida vasakult paremale — üleajat. kpr. V. Villig, erateen.-kirjutajat T. Uusen-berg, A. Valdmann, M. Ups ja üleajat. II j. kirjut. n.a.o. J. Steinberg.

kolonel J. Nurk — 15.09.23. a. kuni 15.11.26. a., kolonelleitnant P. Baumann — 15.11.26. a. kuni 1.05.27. a., major R. Martin — 1.05.27. a. kuni tänaseni.

- b) asutuse ülema abidena ja kantselei ülematena: kapten H. Idell — 5.01.22. kuni 1.08.23. a., sv.ametn. E. Voda ja — 1.08.23. a. kuni 12.05.25. a., kapten A. Martinson — 12.05.25. kuni 30.11.27. a., kapten J. Lembra — 29.02.28. a. kuni tänaseni.

Alates asutuse algorganite tegevuse algpäevilt kuni senini on asutuse koosseisus juhtivate isikute lähemate energiliste abilisena töötanud rida ametisikuid, kes kindla tahtejõu ja püsiva hoolega on aidanud asutusel isamaalises vaimus kõiki riigikaitse ülesandeid täita. Käesoleval silmapilgul koosneb asutus väiksearvulisest, kuid kaitseväeteenistuses kogenenud ametnikkude perest. Suurem osa nendest on asutuses vahetpidamata teeninud 5—11 aastat. See tagab, et ka tulevikus asutus suudab üksmeelselt ja edukalt omi isamaalisi kohuseid täita.

Töötades praegusel organisatsioonilisel kujul tuleb asutusel Kaitsevägede staabi V osakonna ülema üldjuhtimisel riigikaitse tegevuse alal arendada tihedat koostööd

kõigi Virumaal asuvate väeüksuste, politsei ja omavalitsusasutustega.

Rakvere ja Narva linna ja Jõhvi alevi politsei jaoskonnad, Kunda ja Narva-Jõesuu alevi valitsused ning kõik Virumaa 40 valla valitsust moodustavad Kaitseväeteenistuse seaduse põhjal Viru kaitsevääringkonna n.n. tagavaraväe „arvestamise allüksused“, kes täidavad asutuse juhatusel laialdasi mobilisatsiooni, tagavaraväelaste ja veo- ja liikumisvahendite arvestamise ja kutsealuste registreerimise ülesandeid. Neid ülesandeid nad täidavad oma vabadussõjajaegsete eelkäijate õilsal eeskujul tõsise huvi ja andumusega.

Suuremalt osalt on tagavaraväe arvestamise allüksuste juhid õige suurte kaitseväeteenistustlike kogemustega ametisikud; mõned tagavaraväe arvestamise allüksuste juhid — vallasekretärid on isegi mitmekümne-

aastase teenistusliku staažiga, nii et nad omavad Maailma- ja Vabadussõja mobilisatsiooni töö kogemusi. Paljud tagavaraväe arvestamise allüksuste tegelased on teeninud Eesti kaitseväes ja kohapeal võtavad aktiivselt osa ka kaitseliidu tööst. Need asjaolud kõigiti hõlbustavad koostööd tagavaraväe arvestamise allüksustega.

Asutuse ajaloolise arengu kirjelduse kokkuvõtteks võiks märkida, et 1927. a. algul asutusel väljakujunenud praegu maksev organisatsiooniline koosseis võimaldab ühiselt keskkohalt ühtlaselt ja otstarbekohaselt korraldada laiaulatusliku iseloomuga riigikaitseliste ülesannete täitmist.

Praegune organisatsiooniline kuju võimaldab asutusel edukalt täita ka Vabadussõjast säilinud ajaloolise vahemehe osa kaitseväge ja rahva vahel.

Rakveres, novembril 1933. a.

1. diviisi intendantuuri 15. aastapäevaks.

Kv. am. J. Perk.

Käesoleva kuu 27. möödub viisteistkümmend aastat ajast, mil pandi alus asutusele, millest kujunes välja 1. diviisi intendantuur.

1. diviisi intendantuur on üks neid kaitseväeasutusi, mis loodi meie vabadusvõitluse algpäevil selles erakorraliselt raskes olukorras, kus ühel ja samal ajal tuli koondada kaitsejõude idapiiril pealetungivate enamlaste vastu ja võitluses ülevõimuga samm-sammult taganedes vormeerida väeosi ning muretseda sõjavarustust.

Varustustagavarasid meil tol ajal peaaegu mingisuguseid ei olnud, sest kõik mis oli jäetud maha endisest vene sõjaväest, oli saksa okupatsioonivägede poolt kas ära tarvitatud või evakueeritud. Ihukattega varustamise küsimusest saadi esialgu veel sellega üle, et kokkukutsutud mehed saadeti väeosadesse oma rõivastes ja jalatsites, aga toiduainetega ja hobusemoonaga varustamist tuli organiseerida kiirelt, ja seda eeskätt Narva rindel.

Selle vastutusrikka ülesande teostajaks määrati kolonelleitnant Rotberg (praegune kindralmajor ja Varustusvalitsuse ülem), temale abiks leitnant Petri, kv. ametnik Perk ja kirjutaja Püvi. Selle väikese koosseisuga, ilma igasuguse varustusega, ainult 15.000 „ober-osti“ kaasas, sõitis tulevane Viru väerinna intendant 1918. a. 27. novembri õhtul Tallinnast välja Narva poole, et asuda

oma ülesannete täitmisele. Leitnant Petri jäi esialgu Rakveres maha, et kohapealsete võimude kaasabil rekvireerida toiduaineid ja neid raudteel järele saata, teised kolm sõitsid edasi rindele. 28. novembri hommikul jõuti Auvere jaama, kus rong peatus, sest parajasti oli käimas lahing Narva all — n.n. Kreenholmi lahing. Pärast mitmetunnist ärevat ootust, kui lahingumüra oli enamvähem vaibunud ja enamlaste pealetung tagasi löödud, sõideti edasi Narva, kuhu saabuti pärast lõunat. Linna paemurruaukude kohal astuti rongilt maha ja siinseal lõhkevate mürskude saatel sammuti kesklinnas asuva vormeeritava 4. jalaväepolgu staapi.

Narvas pikemat peatust ei olnud ja järjest ägedamaks muutuva pommitamise all oldi sunnitud juba sama päeva õhtul lahkuma linnast maanteed mööda Jõhvi suunas. Intendantide käsutusse anti mõned vintpüssidega varustatud kooliõpilased-kaitseliitlased ja tehti temale ülesandeks hoolitseda taganeva väeosa toitlustamise eest.

Õhtuvidevikus asuti teele, kuid noored kaitseliitlased-teejuhid, kas juhuslikult või ärevusest, olid võtnud suuna Siiversi poole. Eksitust märgati peagi ja pöörduiti tagasi õigele teele. Kuskilt uulisalt leiti kast vene vintpüssi padrunitega, see võeti kaasa ja viidi vaheldamisi kandes kuni Olgino mõisani. Olginos tehti lühiajaline peatus, võeti

veidi kehakinnitust ja jagati padrunikasti sisu pooleks, et kergendada kandmist ja edasiliikumist. Teel jõuti järele taganevale väeosale ja rutati sellest mööda, et peatuskoha toiduaineid õigeks ajaks valmis mu-retseda. Taganemine ei läinud aga ilma vahejuhtumiseta, sest päeval Narva-Jõesuus maabunud enamlaste madrused olid teele ette jõudnud ja Peteristi juures ööpimeduses avasid taganejate peale tule. Kallaletung likvideeriti õnnelikult ja pärast laiali jooksnute uuesti kogumist jätkati rännakut Vaivara poole, kus oli ette nähtud järgmine peatus. Kuid sealgi polnud võimalik pikemaalt püsida ega midagi ette võtta pommitamise tõttu merel asuvatelt enamlaste laevadelt.

Järgmine peatus oli Jõhvis ja alles seal võis intendant asuda oma ülesannete täitmisele. Kiires korras saadeti välja rekvisitsioonikäsud Jõhvi ümbruses ja 4. detsembril oligi koos 11 sarvloom, 159 pd. heinu ning 94 pd. põhku. Samal päeval saabus raudteel kohale ka leitnant Petri poolt Rakverest saadetud üle 700 pd. rukkijahu, 125 pd. tangu ja 880 pd. kaeru ning Tallinnast esimene saadetis riidevarustust — vanu vene sineleid, poolkasukaid, talimütse j. m. Loomad ja põhud paigutati Jõhvi mõisa lautadesse (praegused Jõhvi garnisoni kasarmud) ja riidevarustus Jõhvi jaama kaubaaita, kuna toiduvarustus jäi vagunitesse. Osa jahu toimetati ühte pagariärisse Jõhvi turuplatsi ääres, kus alustati leivaküpsetamist.

Jõhvis saadi teotseda ainult mõni päev ja rinde tagasinihkumise tõttu oldi sunnitud juba 6. detsembril tõmbuma tagasi kaugemale seljataha. Jõhvist lahkumine sündis niivõrd ootamatult ja kiiresti, et mõnikümend puuda sissetehtud leivatainast ja osa põhku maha jäi.

Uueks peatuskohaks valiti Rakvere. Varustus viidi sinna raudteel, kariloomad saadeti kohale maanteed mööda intendandi käsutuses olevate kaitseliitlastega. Rakveres saabus koosseisu täienduseks üks ohvitser ja kolm kirjutajat, mis võimaldas ka tegevust enam laiendada. Et väeosadelt nõudmisi tuli mitmesuguse varustuse peale, mida intendantil anda ei olnud, siis asuti selle rekviireerimisele. Kohalikust mõisnikkude ühisuse kauplusest saadi üle 250 pd. suhkru, teistest äridest vähesel arvul poolsaapaid, tallanahka, hobuseriistu j. m. Rakveres peatumisel asuti korterisse Jaama puistes teel nr. 25 olevasse Einbergi majja. Kaasatoodud sarvloomad paigutati Rakvere mõisa lautadesse, kuna varustus jäi vagunitesse.

Enamlaste liginedes oldi sunnitud ka Rak-

Kolonelleitnant H. Vanaveski

1. diviisi intendantuuri ülem.

verest varsti lahkuma ja 15. detsembril asuti teele Tapa poole, kuhu jõuti samal päeval. Seal asuti korterisse „Tapa“ võõrastemajja, varustus aga jäeti endiselt vagunitesse. Koosseisu täienduseks saabus veel kaks kv. ametnikku ja mõned sõdurid, mis võimaldas tagavarade muretsemist veelgi suuremal määral. Kohalikelt äridelt rekviireeriti saapaid ja tallanahka, ümbruskonna mõisadest ja valdadest teravilja, kartuleid, kariloomi ja hobuseid. Suurem osa rekviireeritud karjast, peamiselt lüpsilehmad ja tõuloomad, saadeti Varustusvalitsuse kaudu Põllutööministeeriumi korraldusse, ülejäänud jäeti intendandi korraldusse väeosade varustamiseks liha-ga. Tegevus Tapal arenes niivõrd jõudsasti, et nädalapäevade jooksul, mis seal peatuti, mitmesuguse varustusega täidetud kaubavagunid terve rongi moodustasid. Arvestades olukorda rindel oli aga ette näha, et intendantuuril ka edaspidi tuleb liikuda ühest kohast teise, sellepärast nõutati raudteevalitsuselt intendandi käsutusse üks vedur, mis alaliselt seisis auru all, et vajaduse korral ümber paigutada kogu liikuvat ladu.

Vajadus selle järele tuligi õige pea ja juba 22. detsembril oldi sunnitud liikuma edasi Aegviidu jaama. Sealt 24. detsembril, võttes kaasa ühe vagunitäie sakslastest maahaunustatud kuivatatud puuvilja, Raasikule ja 25. detsembril tagasi Kehra jaama, kus peatuti kuni 30. detsembrini, mil uuesti Raasikule tagasi pöörduiti. 1. jaanuaril 1919. a. kolis intendantuur Raasikult üle Aruküla pooljaama, jõudes sellega oma taganemisel

kulminatsioonipunktini. Arukülast algas reis tagasi Narva poole — järele meie edasitugivatele väeosadele. 9. jaanuaril oldi jälle Raasikul, 10. jaanuaril — Aegviidul, 13. jaanuaril — Tapal ja 14. jaan. — Kadriinas, kust samal päeval Rakverre ja sealt 15. jaanuaril edasi Vaeküla jaama jõuti. Vaekülas peatuti kuni 22. jaanuarini, sest edasiliikumist takistas enamlastelt purustatud Püssi raudteesilla parandamine. 23. jaanuaril jõudis intendantuuri Auvere jaama, kus jäi peatuma pikemaks ajaks — kuni 22. maini 1919. a.

Raudteel liikumisel oli intendantuuri käsutuses peale vajaliku arvu kaubavagunite ka üks väike apteegivagun, mis vaheseinaga eraldatud kaheks ruumiks. Üht poolt sellest kasutati päeval kantseleina, öösel magamisruumina, kus igaühel oli oma kindel magamisase — kellel laua peal, kellel laua all põrandal. Teine pool ruumi oli määratud intendandi kabinetiks ja ööbimiskohaks, kuid tegelikult kasutati seda peale selle veel ühisköögina ja ooteruumina. Inimeste vahesuse ja tegevuse rohkuse tõttu alalist kokka ega kindlat söögiaega ei olnud. Koka ametit tuli pidada kord ühel, kord teisel, nagu see kunagi võimalikuks osutus, ja söömas käidi siis, kui aeg lubas. Sageli intendant ise võttis söögikeetmise enda hooleks, ja kui siis ühise perena asuti pliidi ja söögilaua aset täitva raudahjukese ümber, mille peal podises supipada, polnud kellelgi kunagi põhjust nuriseda toiduvalmistaja kokakunsti üle. Ainuke pahe seisis vaid selles, et söögilaud ikka nii tuline oli, et sellest apaklikus kauguses pidi hoitama.

Kogu taganemisajajärgu kestvusel varustas intendantuuri rindel asuvaid väosi peamiselt nende ainetega, mis tema korraldusel rekvireeriti. Ainult leiba, mida ühest kohast teise liikumise tõttu ei olnud võimalik küpsutada, ja importaineid saadi Tallinnast. Lahedamaks muutusid varustamisvõimalused alles pärast meie vägede asumist pealetungile. Siis moodustati maavalitsuste juures vastavad komisjonid, kes toimetasid kaitseväge vajaliku varustuse, toiduainete, hobusemööna ja tapaloomade rekvireerimist. Maavalitsused sellekohasel kokkuleppel andsid need ained intendandi poolt määratud kvantumis, ajal ja kohal üle intendandi esindajale, või saatsid raudteel intendantuuri lattu. Suuremal määral varustas Vabadussõja ajal Narva rinnet Viru maavalitsus. Et sellega lähemas kontaktis olla, selleks avati 19. jaanuaril 1919. a. Rakveres intendantuuri varustuslao osakond, kuhu koondati kõik Rakvere ümbruses rekvireeritud varustus ja tapaloomad. Hiljem kujunes sellest osakonnast

diviisi keskoitlusladu. Selle osakonna ülesandeks oli muuseas ka lihaloomadete tapmise ja leivaküpsetamise korraldamine kohapeal, Rakveres ja selle lähemas ümbruses asuvate väeosade varustamine ning diviisi varustuslao tagavarade täiendamine. Lühemat aega teotses intendandi esindaja ka Raasiku mõisas, kus korraldas rekvireeritud heinte pressimist, lihaloomadete tapmist ja heinte ning liha transporteerimist rindele. Peale nende oli intendandil alaline esindaja Tallinnas Varustusvalitsuse juures. Tema ülesanded seisid intendantuuri informeerimises saadaolevatest varustusartiklitest, nende vastuvõtmises, vagunitesse laadimise ja diviisi ladusse saatmise korraldamises. Selline korraldus omas suure tähtsuse, sest nii võidi varustamist otstarbekohasemalt reguleerida ja ära hoida suuremate tagavarade kuhjumist rinde lähedusse.

Auverest viidi intendantuuri üle Narva 22. mail 1919. a., kui rinde edasiniikumise tõttu linna julgeolek oli juba enam kindlustatud. Narvas paigutati kantselei Joala uul. asuva Sinovjevi malmivabriku kontoris, meeskond eramajadesse ja varustus sakslastelt ehitatud laudadest barakki raudteejaama juures, osalt ka jaama kaubaaitadesse ja raudtee depoosse.

Narvas tõusis intendantuuri tegevus oma haripunkti, sest inimeste ja hobuste arv rindel suurenes iga kuuga. Tolleaegsete andmete järgi oli Narva rindel iga päev keskmiselt varustusel (andmed toodud ümmarguselt võetuna):

	Inimesi.	Hobuseid.
Detsembris 1918. a.	1000	300
Jaanuaris 1919. a.	4000	500
Veebruaris 1919. a.	6000	1500
Märtsis 1919. a.	8000	1700
Aprillis 1919. a.	10.600	2000
Mais 1919. a.	10.500	2100
Juunis 1919. a.	20.000	1800
Juulis 1919. a.	20.000	1800
Augustis 1919. a.	20.000	1800
Septembris 1919. a.	18.500	2100
Oktoobris 1919. a.	18.000	2300
Novembris 1919. a.	18.200	2300
Detsembris 1919. a.	24.000	3750

Tegevuse suurenedes tekkis intendantuuri vajadus ka suurema koosseisu järele ja seda suurendatigi mitmel korral. Nii kujunes 1919. a. lõpul „diviisi intendandi valitsus“, millele allusid järgmised asutused: vahimeeskond, keskoitlusladu, eesrinnatoitlusladu, kraamiladu, leivatehas, tapakari, juurviljaaed, voo, sõjariistadeladu ja töökojad. Need kõik olid koondatud Narva, välja arvatud keskoitlusladu ja juurviljaaed, mis asusid Rakveres. Selle koosseisuga

teotseti kuni Vabadussõja lõpuni, mil hakati likvideerima eeskätt neid asutusi, mille järelle rahuaegses olukorras ei olnud enam vajadust. 15. augustiks 1920. a. oli likvideerimine lõpetatud ja tegevust jätkati „1. diviisi intendantuuri“ nimetuse all ühes kraami ja eesrinna ning diviisi kesktoitluslaoga.

21. jaanuarist 1921. a. arvates anti 1. diviisi intendantuuri alluvusse likvideeritud 3. diviisi intendantuuri kraami ja kaks toitlusladu Viljandis ning Pärnus, kuna 3. diviisi intendant leitnant Vares määrati 1. diviisi intendandi abiks asukohaga Viljandis. 3. di-

Kolonelleitnant T. Rotberg
Leitnant R. Maim
Nooremleitnant V. Vende
Kv. ametnik M. Remma, ajutiselt
Kolonel F. Sikka
Kolonelleitnant H. Vanaveski

viisi uuesti vormeerimisel eraldati nad jälle 1. diviisi koosseisust, arvates 1. juulist 1921.

Veebruarikuu algul 1921. a. paigutati intendantuur ühes kraamilaoga Narvast Rakverre. Ainult eesrinna toitlusladu jäi veel Narva kuni likvideerimiseni 1922. a., mil lõpetas oma tegevuse ka kraamiladu. Rakveres püsis intendantuur kuni 16. märtsini 1932. a., siis viidi üle diviisi staabi juurde Narva, kust samal aastal 8. augustil toodi tagasi Rakverre.

Möödunud viieteistkümne aasta jooksul on intendantuuri tegevust juhtinud:

— 27. 11. 1918. a. — 3. 12. 1919. a.
— 3. 12. 1919. a. — 25. 4. 1920. a.
— 25. 4. 1920. a. — 3. 5. 1922. a.
— 3. 5. 1922. a. — 29. 6. 1922. a.
— 29. 6. 1922. a. — 8. 3. 1932. a.
— 8. 3. 1932. a. alates.

Allohvitserkond ja omaabi korraldamine.

Allohvitserkonna töö väljaõppe alal nõuab kõige suuremat enese ning oma tervise ohverdamist riigi kaitseks. Õppuse iseloomu ja eduka väljaõppe saavutamiseks allohvitser teeb ja näitab kõik isiklikult ette, mida ta tahab õpilastele edasi anda (Sm. § 420). See kõik nõuab värskust ja jõudu ning mõjub aastate vältel tervisele. Seda kõike on nähtud ka ette ja seepärast on allohvitseri teenistuseaeg piiratud kaitseväge teenistuses: jaoulemal 35. eluaasta ja rühmanvanemal 40. eluaasta täissaamiseni. Meie halvas ilmastikuolus on allohvitserkonna tervise kaotamise võimalus palju suurem kui igal teisel riigiteenijal. Sel ajal, kui ravimine riigiteenijaile oli tasuta, ei teinud haigestumine allohvitserkonnale nii väga muret, kuid nüüd, kus osa ravimise kulused tuleb oma palgast tasuda, on igal nagu hirm haigestumise eest. Allohvitseri jaoulema palk on praegu koos toidu ja korterirahaga 61.50 kr., maha arvates igakuine sissemaks laenuhoiukassasse (Selle summa saab tagasi. Toim.) ja liikmemaks — jääb keskmiselt 60 krooni kuus. Oletame, et haigestumine nõuab kuu ehk kaks haiglas olekut, kuhu läheb ravimiskuludeks 30—35 kr. kuupalgast. Kui arvestada, et enamik allohvitserkonnast on abielulised, kellel peale abikaasa veel laps on toita, ja praeguste olude sunnil abikaasal puudub teenistus, siis näeme, et tõesti raske on ravimiskuludest üle-

jääva 25—30 krooniga perekonda toita, koriterit pidada ja muid elamistingimusi täita.

Allohvitserkond teab väga hästi riigi majanduslikku rasket seisukorda ja kuigi meie seisukord võrreldes teiste riigiteenijatega tervise kaotamiseks palju kordi halvem on, leian isiklikult, et riigilt praeguse olukorra parandamise nõudmine oleks õige raske. Meie oleme liitunud ühiseks pereks ja meie kohus on üksteist vastamisi abistada. Iga inimese kohus on ennast kindlustada hädakorras. Meie oma palga juures ei suuda end üksikult kindlustada. Enese kindlustamine ja üksteise abistamine aga ühisel jõul viib meid eesmärgile. Et kogudes juba on loodud hoiulaenukassad ja matsekassad ja kuna meie kõik teame, et sinna väikesed sissemaksud ei tundugi nii eriti rasketena, võiksime võtta kogudes tõsiselt kaalumisele vastastikuse haiguskindlustuse. Igakuiste väikeste sissemaksudega, näiteks 50 senti kuus kogu liikme pealt, juba ainsa kuu jooksul üksiku väeosa kogu saaks haiguskindlustuse kapitali 20—30 krooni. Kogu liikme allohvitseri või tema abikaasa haigestumine ei oleks enam raskuseks, ja kui riigi majanduslik olukord kord paraneb, usume, et riik meie teenistust õiglaselt hinnates ka meie väljavaated tulevikule helgemaks muudab. Seniks aga ühisel jõul üksteise toetuseks väikese ohverdamisega.

K. J.

Soodustusi üleajateenijate keskkogu tegevuseks.

Üleajateenijate Keskkogu põhikirja § 1 põhjal (RT 19 — 33. a.) on loetud Keskkogu kaitseväe asutuseks. Keskkogu ametisikutel tuleb täita oma otseseid ja Keskkogu ametite kohustusi ühtaegu, kusjuures mõlemad kohustused on ametialalised. Kuigi Keskkogu, nagu tähendatud, on kaitseväe asutus ja teenib enda huvide kõrval ka kaitseväe üldhuvisid, oli ometi Keskkogu juhatus senise tegevuse suureks takistuseks asjaolu, et väljaspool Tallinna asuvate juhatuseliikmete koosolekule tulekul sõidukulud tuli tasuda juhatuseliikmeil endi taskuist, välja arvatud väike osa, mis Keskkogu oma piiratud sissetulekute juures tagasi maksis. Nii oli sõidukulude tasumise võimaluste puudumisel juhtumeid, kus väljaspool asuvad juhatuseliikmed koosolekule tulemata jäid ja tarvilikkude küsimuste arutamise ja otsustamine lihtsalt edasi lükata tuli. Nüüd aga rõõmustaval kombel uus põhikirja täiendus,

mis Vabariigi Valitsuse poolt 8. novembril s. a. kinnitatud, hõlbustab tunduvalt Keskkogu senist tegevust, kuna põhikirja sisseviidud uus täiendus võimaldab Keskkogu juhatuseliikmete ja revisjonikomisjoni liikmete koosolekule sõidud teostada ametialalises läkitamise korras.

Täiendus ise on järgmine:

Üleajateenijate Keskkogu põhikirja (RT 19 — 1933, art. 135) täiendatakse §§ 38¹ ja 41¹ järgmises redaktsioonis:

§ 38¹. Juhatuseliikmed ja nende kandidaadid saadetakse järelevalvet teostava ülema (§ 3) nõudmisel juhatuseliikmetest osa võtma kui ametialalisele läkitusele.

§ 41¹. Revisjonikomisjoni liikmed ja nende kandidaadid saadetakse järelevalvet teostava ülema (§ 3) nõudmisel revisjonikomisjoni koosolekutele osa võtma kui ametialalisele läkitusele.

Mälestusmonument Paju lahinguväljale.

Möödunud aasta kevadel avaldas 2. diivi ülem kindral N. R e e k Valga väeosa-ülematele soovi, et Valga garnisoni väeosad asuks Vabadussõja lahinguväljade mälestuse jäädvustamisele Valga piirkonnas, esmajoones Paju lahinguvälja mälestuse jäädvustamisele.

Valga garnisoni ülema soovil ja lahkelt kaastegevusel asuti selle kõrge ja õilsa idee teostamisele. Mõningad asjast huvitatud ohvitserid astusid kokku ja kaalusid läbi Paju lahinguvälja mälestusmärgi püstitamise võimalusi Valga ning selle ümbruskonnas. Koostati vastav põhikirja projekt ja tehti eeltöid Paju Lahinguvälja Mälestamise Komitee asutamiskoosoleku kokkukutsumiseks.

Asutamiskoosolek peeti ära 4. juulil s. a. Valga linnavalitsuse ruumes, millest võtsid osa 22 Valga linna kodaniku, mitmesuguste organisatsioonide ja erialade esindajatena. Koosolekul selgitati kokkulekule eesmärgi ning kriipsutati alla Paju lahingu tähtsust meie Vabadussõjas. Üksmeelselt tuldi otsusele: „Luuu sellele Vabadussõja tähtsamale lahinguväljale, rahvuste heitlusteväljale, meie Vabadussõja „Leipzigile“ kestev, väärikas monument, et tähistada Vabadussõja ajalugu maastikul;

püstitada selline monument, mis tuhandeid aastaid meie järeltulijaile suudaks edasi kanda selle lahingu tähtsust ja äratada meie tulevastes põlvetes aukartust oma eelkäijatele, kuis need sangarlikkust näitaksid üles Paju lahingus, lahingus — mis kindlustas meile võimulepääsu Lõuna-Eestis ja Põhja-Latvijas. Sel koosolekul pandi alus Paju Lahinguvälja Mälestamise Komiteele. Valiti ajutine juhatus, kelle ülesandeks jäi teostada põhikirja registreerimine ja töötada välja tegevuskava Komitee edaspidiseks teotsemiseks.

7. septembril 1933. a. registreeriti Kohtu-Siseministeriumis Paju Lahinguvälja Mälestamise Komitee põhikiri.

5. novembril s. a. kell 1000 peeti Valgas 3. üksiku jalaväepataljoni ohvitseridekogu ruumes ära esimene Paju Lahinguvälja Mälestamise Komitee peakoosolek. Koosolekule oli palutud kõiki asjast huvitatud isikuid ja selle kõrge idee pooldajaid ning ka endiseid Kuperjanovi Partisanide Pataljoni Paju lahingu veteraane. Koosolekule oli ilmunud mõnikümmend isikut, nende hulgas ka endiseid partisane-veteraane, nagu: major Soodla ja kapten Proosa.

Komitee juhatusse valiti: kolonel E. Kursk, kol.-ltm. E. Ahman, vann. adv. E.

Õsso, ins. G. Mitt ja ltn. J. Vind. Juhatuse liikmete kandidaatideks: J. Soo, K. O. Uibopuu ja pr. M. Muutra. Revisjonikomisjoni valiti: A. Printsman, J. Palvadre, R. Uus ja nende kandidaatideks: P. Ernits ja J. Meister.

Mälestusmärgi püstitamiseks otsustati omandada maaala Paju asunduse pargist, mille vastuvõtmiseks üldkoosolek andis Komitee juhatusesele volituse. Vastavate ettevalmistuste tõttu on juba maaala planeeritud välja ca 0,75 ha suuruses ja lähemal ajal, pärast seaduslikke toiminguid, loodab juhatus selle võtta vastu asjaomast ministriumilt.

Monumendi välise kaju suhtes praegu ei ole veel kindlat seisukohta. On mitmesuguseid kavandeid. Muide olgu tähendatud, et koosolekul ka seda küsimust kaaludes jõuti üksmeelsele otsusele: „Monument tuleks püstitada sääraselt, et ta vastaks suhteliselt maaala suurusele, oleks võimas, tugev ja võimalikult omapärane.“ Suuremas enamuses rõhutati, et tuleks ehitada (kanda kokku) Paju lahinguväljale kõrge mullast mägi või püramiid, mille

otsa asetada vastav graniidist obelisk, või mingi teissugune geomeetiline kujund. Mälestusmärgi täielikule kavandi väljatöötamisele ja lõplikule seisukohale Komitee juhatus tahab asuda peatselt, oodates ära meie suguvendade soomlaste arvamisi ja asjasse suhtumist, keda kui Paju lahingu tegelikke osavõtjaid on asjast informeeritud.

Monumendi püstitamiseks majanduslike kalkulatsioonide suhtes on asutud põhimõttele, et tulla toime mälestussamba püstitamisel võimalikult vähese rahakuluga, et see ideeliselt õilis ja rahvusliku ideoloogiale tuginev üritus ei muutuks kodanikele majanduslikult koormavaks.

Asja käigu arenemist näitab tulevik. Soovida jääks vaid, et kõik endised partisanid ja selle õilsa idee pooldajad kodanikud astuksid Paju Lahinguvälja Mälestuse Komitee liikmeks, et ühisel nõul ja jõul viia lõpule algatatud ja liikuma pandud mõtet, et Paju lahinguväljale kerkiks üles omapärane võimas mälestusmärk, mida ajahammas nii kergelt ei suudaks hävitada. —nd.

Sõjagaasid ja transport.

Maailmasõjas gaasirünnakuid teostati peamiselt eesliinidel. Harva tuli ette juhtumeid, kus rünnakud oleks riivanud sügavamalt väeosade koondiste tagalat. Tuleviku sõjas ei piirduta enam sellega. Kahtlemata võtab vastane kõik abinõud tarvitusele vaenlase tagala mürgitamiseks. Seda võib ta teha kas lennukite või kaugelaskvate pataride abil. Gaasirünnakud sünnivad mõistagi ootamatult, seepärast peab ka tagala valmis olema igal silmapilgul enesekaitseks gaaside vastu. Puutumata jättes küsimuse, kuidas korraldada teiste tagala asutiste kaitset sõjagaaside vastu, tahaks siin lühidalt puudutada transpordi, kui tähtsa organi kaitset, sest tema tegevuse ajutine paraliseerimine või aeglustamine võib teatud olukorras saatuslikuks muutuda liinil tegutsivatele väeosadele, kes äärmiselt tundelikud lahingumoonu puuduse vastu. On ju selge, et tulirelvadel ilma laskemoonata pole mingisugust lahingväärtust. Samuti kaotavad oma võitlusevõime lahingumasinad, kui neil puuduvad põlevmäärdeained. Vaevalt suudavad ka inimesed ja loomad ilma toiduta pikemat aega praegustes rasketes võitluse tingimustes nõutava intensiivsusega teosteda. Igatahes

ilma korrapärase varustamiseta ei või edukast väeosade teotsemisest juttugi olla. Gaasirünnakud on transpordile ohtlikumad kui rivi väeosadele, sest mürgituse all ei kannata mitte ainult voor, vaid ka väeosad, kes õigel ajal varustust kätte ei saa. Transpordi desinfektseerimine on võrdlemisi keerukas ja aegaviitev toiming, eriti kui selleks puuduvad vastavad abinõud ja vilumus. Teha seda aga tuleb, olgu siis voor tühi või moonaga laetud, vastasel korral mürgitame ise oma väeosi. Lahinguväljal teotsevad nii hobused kui ka mootortranspordid. Tekib küsimus, kumb neist tundelikum on sõjagaaside vastu. Pole kahtlust, et hobustransport. Mürgitatud võivad saada inimesed, hobused, moon, vankrid jne. Hobuste kaitsmine gaaside vastu on kaunis raske. Transpordis on hulk inimesi ja vankreid. Järelikult nõuab ka transpordi desinfektseerimine palju aega. Mootori töö peale sõjagaasid suuremat mõju ei avalda, sest nende kontsentratsioon on selleks õhus liiga väike. Teatud mõju nad siiski avaldavad. Mürkainete aur, sattudes silindritesse, muutub seal kõrge temperatuuri all kahjutuks. Hapniku puudust kütteaine põlemiseks pole ka karta, sest ventilaator

sünnitab küllaldase õhuvoolu. Silindrite seinad ja kolvid on õliga hästi määritud ja mürkaine aurud ei suuda metalli niivõrd mõjutada, et see mootori tööd takistaks. Tõsisemalt mõjub mootori peale mürkaine tolmu. Ühes seguga tungib ta silindritesse, kus tahmakorrana lasub põlemiseruumi seintele, küünaldele ja kolvidele. Süüte muutub korratuks ja mootor võib isegi seisma jääda. Mürkaine tolmu võib pigistada ventiilid, seguklapi jne., mis ka mootori töö peale halvasti mõjub. Mõistagi need nähted tekivad ainult siis, kui mootor mürkaine tolmu sees pikemat aega töötab. Vigastuste kõrvaldamine ei võta kuigi palju aega, sest küllalt on küünlad ja klapid bensiiniga puhtaks pesta. Nagu näha, ei ole mootor kaugelki nii tundelik sõjagaaside vastu. Ta ei vaja erilisi kaitsevahendeid, kuid siiski on soovitatav varustada karburaator hariliku õhupuhastajaga. Transport võib mürgitatud saada kas otsese gaasirünnakuga või varemalt gaasi alla pandud maaalal. Mõlematel juhtumitel tuleb transport pärast mürgitamist desinfektseerida. Seda tuleb kiiresti teha, et mitte aeglustada transporti tegevust, vastasel korral ei suuda transport väeosi õigeks ajaks varustada. Et kindlustada transporti korralikku tööd, tulevad nii inimesed kui ka hobused varustada individuaal gaasikaitsevahenditega. Peale selle peab iga transport olema varustatud küllaldase arvu desinfektseerimise abinõudega ja hästi vilunud erilise meeskonnaga, kes neid abinõusid oskav osavalt käsitada. Sama meeskonna ülesandeks oleks ka gaasiluure, et transport ootamatult ei satuks mürgitatud maaalale ja teadmatult rikutud sõjamootori väeosaadele edasi ei anaks. Gaasikaitsevahendite, desinfektseerimise abinõude ja meeskonna ettevalmistamisele tuleb tõsiselt mõelda juba rahuajal. Kõike seda ei saa teha ühe-kahe päevaga, sõjagaaside hädaoht kerkib aga täies ulatuses juba sõja lahtipuhkemise silmapilguga.

Nagu tähendasin, teostavad gaasirünnakud tagalas kas lennukid või kaugelaskjad patareid. Järelikult transportil peab gaaside tuleb arvestada ka pommide ja mürskude purustamise võimega. Et ära hoida ilmaaegseid kaotusi, ei tohi voor rünnaku ajal kokku jooksta, vaid peab liikuma niisugustel distantsidel, et üks mürsk või pommikild kahte vankrit korraga ei tabaks. Ei ole ka soovitatav, et transport rünnakul moodustaks enesest pika pideva kolonni, vaid liikuda tuleb vähemate gruppidega niisugustel kaugustel, et gaasirünnak ei riivaks transporti kogu tema ulatuses. Liikumine vähemate

kolonnidena on eriti nõutav defileede läbitamisel.

Kokkuvõetult sõjagaaside mõju transporti peale on suur. Nad võivad mürgitada meeskonna ja hobused, kui puuduvad vastavad kaitsevahendid. Iga gaasitamise järele transport ja sellel veetav moon nõuab desinfektseerimist, mis teatud aega nõuab, eriti aga kui ei ole otstarbekohaseid abinõusid ja vilunud meeskonda. Transporti suurem hiline mine võib esile kutsuda rindel kui mitte katastroofi, siis vähemalt suured raskused.

Et vältida kõiki neid ebameeldivaid nähteid, tuleb transport varustada gaasikaitsevahenditega ja küllaldase arvu desinfektseerimise abinõudega. Tuleb ette valmistada meeskonnad, kes toimetaksid transporti desinfektseerimist ja gaasiluuret. On vaja välja töötada ja maksma panna kindlad transporti liiklemise määrused, kus leiduks näpunäiteid teotsemiseks tõsisematel juhtumitel. Kui kõigi nende küsimuste peale on tõsiselt mõeldud, nõutavad tööd tehtud veel rahuajal, siis võib kindel olla, et transport saab sõjaajal enam-vähem korralikult funktsioneerima, vaatamata vastase gaasirünnakutele.

J. L.

Sõjaväelisi teateid välisriigist.

Umberpaigutusi Läti kõrgemas sõjaväejuhtkonnas.

Riigipresidenti käsukirjaga 25. oktoobrist s. a. paigutati ümber teenistuse huvides:

Latgallia diviisi ülem kindral K. Berkis armees staabi — vägedejuhataja käsutusse;

Kuramaa diviisi ülem kindral A. Krustin Latgallia diviisi ülemaks;

Semgallia diviisi ülem kindral O. Dancker Kuramaa diviisi ülemaks;

Kõrgemate sõjaväekursuste ülem kindral R. Bangerskis Semgallia diviisi ülemaks ja

Armees staabi õppeosakonna ülem kolonel M. Jeske kõrgemate sõjaväekursuste ülemaks.

E. T.

Tagavaraväe ohvitserid!

Tellige ja lugege

„Sõdurit“.

Bibliograafia.

1. Väljasuurtükiväe taktikaline kasutamine. (Tactical Employment of Field Artillery). Tõlge ingliskeelset vene keelde. Moskva, 1933. 104 lk. Hind kr. 1,85. (Kv. staabi raamatukogu nr. 21351).

Käesolev venekeelne tõlge on tehtud A. U. R. 1924. a. suurtükiväe eeskirjast, mis on kasutusel Ameerika Ühendriikide armees ka käesoleval ajal. Eeskirja peaväärtus seisab selles, et selle koostajatel oli võimalus koondada temasse Maailmasõjas saadud kogemused.

2. Jalaväe taktikalise ettevalmistuse metoodika. (Metodika taktišeskoj podgotovki pehotõ.) Moskva, 1933. 200 lk. Hind kr. 5,50. (Kv. staabi raamatukogu nr. 21348.)

Väljudes lahinguülesannetest, käesolevas punaväe taktikalise ettevalmistuse metoodika käsiraamatus on käsitletud järgmised ülesanded:

1. Rännak ja selle kaitse. 2. Kaitse organiseerimine. 3. Lahingutegevus kaitsel. 4. Lähemine. 5. Pealetung vastase tule piirkonnas. 6. Rünnak. 7. Edu arendamine ja võitlus vastase kaitsepositsiooni sees. 8. Kohtamislahing. 9. Luure, selle organiseerimine ja tegevus luurel. 10. Puhkus ja selle kaitse. 11. Täitamine.

3. Sama. II osa. Laskurirügemendi eriosade taktikalised ülesanded. Moskva, 1933. 142 lk. Hind kr. 4.—. (Kv. st. raamatukogu nr. 21354.)

4. Eelharidused õhumärkide tulistamiseks. Moskva, 1933. 35 lk. Hind kr. 0,75. (Kv. st. raamatukogu nr. 21355.)

Teos on koostatud RKKa Õhuakadeemia kuulajate poolt eesmärgiga anda süstematiseeritud käsiraamat õhumärkide tulistamiseks, misjuures teoses ette toodud harjutused ei nõua suurt aega (iga õpetund on arvestatud 10—15 min.), ega keerulisi ega kalleid õppevahendeid.

5. Laskurikompani pealetung kaitsel asuvate vastasele. Moskva, 1933. 48 lk. Hind kr. 0,50. (Kv. st. raamatukogu nr. 21356.)

Teoses on võetud vaatluse alla järgmised lahingujärgud: laskurikompani- ja rühma lähemine vastasele, laskurikompani ja rühma pealetung, rünnak ja võitlus vastase kaitsepositsiooni sees. Kompani tagala korraldamine pealetungil.

6. Jaapani suurtükiväe lahingueeskiri; venekeelne tõlge. Moskva 1933. 46 lk. Hind kr. 0,70. (Kv. st. raamatukogu nr. 21352.)

Tõlkes on toodud ära ainult väikene osa, Jaapani üldisest suurtükiväe eeskirjast. Nimelt osa, mis käsitleb suurtükiväe tegevust lahingus. Tõlke tekstis on hoitud alal paragrahvide numbratsioon vastavalt jaapani originaalile. K. Kr.

„Sõduri“ toimetis müüb kuni tagavara jätkub

Jalaväe määrustik I osa

1926. aasta väljaanne
hinnaga á 10 senti.

Male.

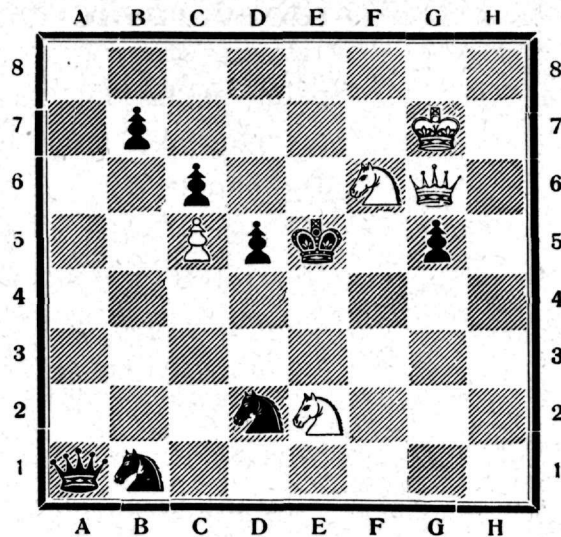
Toimetaja A. Burmeister.

Kirjade aadress: Nõmme, Nurme t. 29.

Ülesanne.

Kokku seadnud A. Dusold.

Mustad.

Valged.

Valged: Kg7, Lg6, Re2 ja f6, Ec5.

Mustad: Ke5, La1, Rb1 ja d2, Eb7, c6, d5 ja g5.

Valged algavad ja annavad matt kolme käiguga.

J. Buchvaldi ülesande (vt. „Sõdur“ nr. 37/38) lahendus.

1. Lh4—h2!, K ükskõik kuhu, 2. e7—e8 saab lipuks ja 3. Lh1 annab matt.

Rms. Juss: „Kuule Nospel, ma tahtsi puhkusele minnä, es tää kuis saas kõige kiiremini!“

— „No vot nüüd asja, ütle kompani ülemale, et vanaema on surnud ja asi tahe, ma matsin läinud aastal kaks korda vanaema.“

— „Ei noh, vanaema ma tahtsi jõuluks jätta...“

„SÕDUR“

tagavaraväe-ohvitseride häälekandjana

palub sektsioone saata avaldamisele kuuluvad teated ja materjalid vahetult „SÕDURI“ toimetusele Tallinn, Toomkooli 7.

„SÕDURIT“ saab tellida Sõjaväe Majandusühisuse kauplustest ja igast postiasutusest. Värske „Sõdur“ on müügil igas SMÜ kaupluses.

„SÕDUR“ maksab 1. oktoobrist aasta lõpuni 1 kr. 50 senti ja aasta peale 6 krooni.

Ilmusid trükist Kaitseväge Staabi VI osakonna väljaandel:

Jalaväe relvade materjalosa IV

9 mm püstol-kuulipilduja (PK)

HIND 50 senti.

Traksmann — Lukas — Haber

Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele

HIND 2 kr. 50 s.

Müügil „Sõduri“ toimetuses, Tallinn Toomkooli 7.